

A. Saali
Maalitud Kirjatööde
Kogu

Silda

EESTI KIRJANDUSE SELTSI
KIRJASTUS

A 10.582

A. Saali
Walitud Kirjatööde
Rogu

VI

Tartu, 1929
Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus

A. Saal

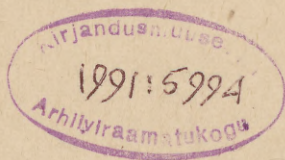
Silda

Ujalooline jutustus XIV aastajast

Tartu, 1929

Gesti Kirjanduse Seltsi kirjastus

J. & A. Paalmann'i trüff. Tallinna, W. Karja tän. 12. 1929 a.

Lugejale.

Eesolew jutt „Silda“ tahab lugejat tutvustada suure sündmusega Eesti ajaloo, mis siamaale meie rahwale wististi oli weel tundmata. Aastal 1870 leidis Bremeri ülikooli raamatukoguhoidja dr. Kohl oma raamatukogust wana käsikirja, mis oli jäänud hoopis unustusesse ja kõigist tähelepanemata. See seanahasse poogitud ja hoolega kirjutatud alafakateelne käsikiri kandis nime: „Renneri Viivimaa ajaraamat“. Johann Renner oli sakslane, elas mitu aastat meie maal orduteenistuses ja kirjutas Eesti wanemast ja omast ajast ajaloo-raamatu, mis awab mitmed koguni uued allikad meie ajaloo-teadusele. Kohe wõttis noor saksa õpetlane Konstantin Höhlbaum selle kirja trükkipanemise oma kätte ning teenis enesele sellega doktori aunime. Renneri Viivimaa ajaraamat leidis iseäranis meie maal suurt tähelepanu, sest temas olid warjul mitmed siamaale aimamata asjad, mida Renner kirja pannud enese nägemise põhjal. Üks tema ajaraamatus kirjeldatud tähtsamatest sündmustest on Eesti rahwa mäss aastal 1343, mis on wõetud eesolewa jutu põhjaks. See mäss läib nagu werine niit Eesti rahwa ajalooft läbi ning täidab meid weel wiie ja poole aastasaja järele wäri-naga. Ligi poolteistkümne aastat oli endine waba eestlane, kes weel wõõra walitsust ei olnud tundma õppi-

nud, orjuses elanud, ning kosutanud oma kurnatud jõudu, siis ärkas ta igatsus isajade vabaduse järele niisuguse jõuga, et ta kauem enam oma orjapõlwe ei jõudnud kannatada, vaid oma mäega katsus võita enesele vabadust. Sellest suureviihilisest vabadusewõitlusest, mis kui häwitaja merelaine laastates läis üle maa, ei ole eesti keeles minu teada veel mujal kirjutatud kui Bornhöhe jutus „Tasuja“, milles nimetatakse kuulust mässu jüripäewa ööl 1343. Sellepärast olen ma julgunud saata „Hilbat“ oma armsate suguwendade ja sõdede jekka, et neile anda väikest pilti pimedamast Eesti ajaloo osast.

Kui selles jutus siis mõned osad lõpetavad teisiti, kui wahest lahke lugeja soovib, siis palun selle peale mõelda, et aeg, millest lugu räägib, seda teisiti ei lubanud. Kus terve rahvas nutab, seal ei või üksi inimene hõifata.

Tartus,
augustikuul 1890.

Kirjutaja.

1. Tondilofs.

Külma vihma ja lumerättsakat sadas sega-
mini maha, nii et kaks metsarändajat olid läbi-
märjad ja külmetasid kangesti, ehk küll olid tii-
relt oma teed käinud, et veel enne kottpimedat
sügisevööd välja jõuda. Agaöö oli ammugi
juba oma pimedusekatte üle maa ja metsa lao-
tanud, ning ikka veel uitsid mehed mööda
metsa, ilma et oleksid teadnud, kuidas välja saada.
Näha ei olnud veel midagi muud kui pimedust,
ja peale vihma padina, mis ülewalt puude oks-
telt kaunis walju tuule käes maha kukkudes sün-
dis, ei kuulnud nad mingit muud häält.

— Püha Maarja, meie oleme hirmsasti ära
eksinud, et enam paigastki ei saa, ütles teine
lühem mehike wärisewal häälel, mis näis roh-
kem kartusest kui külmast tulewat.

— Kuidas nii, Maarja kumardaja, küsis
teine kindla, wähe pöriseva häälega, nagu ei
puutuks halb ilm ega ekimine temasse sugugi.
Meie astume ometi ühtepuhku edasi, kuidas
wõid ja siis ütelda, et me paigastki ei saa?

— Waata, Wiboane, meie oleme sellel kohal olnud täna juba kaks korda. Siin on jälle see suur tamm — see manitseja märgilaud, mis käseb tagasi pöörduda.

Seda üteldes jäi ta seisma ja näitas käega edasi.

— Sul on ju päris kassi filmad, et nii kott-pimedal ööl näed lugeda puid. Mina ei märka muud, kui nagu oleks ilm jäänud wähe selgemaks. Wististi on pimeduse kott lõhki rebenenud.

— Ei, Wiboane, meie oleme jõudnud lagendiku ette, wastas wäiksem mees, keda ta seltsiline Maarja kumardajaks kutsus. Waata, kas sa ei näe ka seal üle lageda mingit suurt musta fogu, kõneles mees natukese aja terawama wahetamise järele edasi. — Püha Maarja, kui see wiimati on see hirmus „tondiloks“! Ma olen kuulnud, et selle ees olla wäike lagendik suure tammega. Ja häda sellele, kes selle ligi julgeb minna. Häda ka meile, kui meie ruttu ümber ei pööra. Armas Wiboane, lähme ruttu siit hirmsast kohast ära, — muidu oleme meie kadunud. Ma märkan, et iseäraline kuri wõim meie ümber weab oma wõrkusid kofku ja meid tahab saata hukatusesse, sest mõtle, Wiboane, juba kolmat korda oleme pidanud ilma tahtmata siia tagasi tulema. Ma ei tahtnud enne sulle sellest

midagi ütelda, waid siit nii kaugele ära minna kui aga võimalik, — ja nüüd oleme ometigi jälle siin. Meie käime ratastringi. Nõia päelad, äraseletamata kuri salawõim on meid oma küüsi saanud — ma aiman õnnetust, hädasõhtu, hukatust. Wiboane, Wiboane, kuidas pääseme siit weel hingega?

Wiboane naeris lühidalt.

— Mis loomad need tondid sinu Maarja usu järele on? küsis ta üksluiselt. Niipalju kui mina ristiustu tunnen, ei ole sel usul ühtegi niisugust abijumalat, keda tondiks hüütakse. Sa sina austad seda usku, pead ta kombeid, hüüad Maarjat õnnes ja õnnetuses appi — mis on tondid, mis on see kuri salawõim, kes meid weab ringi siin pimedas metsas?

— Ära räägi nõnda, meie oleme hädas, ma ei tea muud kui seda, et inimene kõiki peab kartma, ägas mehike suures hirmus. Ah kui me täna siia metsa ei oleks tulnud!

— Waene tondiuskuja, sõnas teine osawõtliku häälega. Ära weel meelt heida. Kui sa seda koiha tunned, siis on meil ikka weel lootust wälja pääseda. Meie peame tänama õnne, et teame, kus me oleme. Astume aga ikka edasi.

— Tondiloss ei ole enam kauge, hüüdis seltsimees kähisewal häälel.

— Ära ole narrife, looda oma Maarja peale, manitses Wiboaane poolpahaselt, kui nägi, et mehife hakkas tagasi minema. Sel wiisil wõime hommiku walgeni mööda pimedat metsaalust külma wihma käes ümber tampida. Kus ja siis weel tahad leida teed, kui pimeduse pärast sõrmegi ei näe pista suhu. Lähme ometigi kurja ilma eest tuulewarju, kui maja on nii ligidal.

— Aga seal ei ela ju ühtegi inimest.

— Seda parem, siis on ta terwelt meie päralt.

— Seal elawad tondid — kaelamurdjad, ägas kartlik mehife.

— Nendega saame walmis, kostis Wiboaane naeratades. Meie wõime kord ka tontidele tonti teha. Lähme! Mul ei ole siin külma tuule ja wihma käes lõbu kauem külmetada. Peame wähe puhkama ja liikmeid soojendama, enne kui edasi wõime minna. Noh, tule ühes!

Ta wõttis seltsimehe käest kinni ja tõmbas ta enese järele. Reha poolest nõrk mehife oli ka külmaft ja kartuseft nii kohmetu, et ta ei wõinud mõteldagi wastupanemise peale.

— Seal ei tule keegi eluga tagasi, ümises ta wärisedes. Kas ja ei ole kuulnud, mis tondilossift räägitakse? Oh, meie oleme elusalt kadunud!

Aga seltsimees ei pannud ta hädaldamist tähele, waid astus otseteed tähendatud suure musta

logu poole, mis oligi kardetud tondilos. Wihma rabinast, mis kange tuulega wastu müüri langes, wõis kuulda, et nad seisid lossi müüri ees. Pimedus ei lastnud aga näha ainustki ust ega akent. Wiboane katsus käge, kas kustki august ei pääseks wihmaraju, aga ei tunnud muud kui külma jäätanud müüri enese ees. Kauase asjata otsimise järele jäi ta wiimaks ühte lagunenud müüriauku seisma, kuhu wihm enam peale ei sadanud, ning tõmbas oma seltsimehe ka järele, kes külma ja kartuse pärast lõdisedes ta kuue hõlmast finni hoides ei jäänud samugi maha.

— Soo, paremat waju meie täna wististi enam ei leia, ütles Wiboane ennast müüri najale toetades. Parema pool muna kui tühi koor. Jääme niitauaks siia, kui ilm paraneb. Et aga aeg ei läheks igawaks, siis kõnele nüüd, mispärast sa pead neid lagunenud müürisid nii wäga kardetawaks?

Kaua aega pidi Wiboane oma kartlikku seltsimeest julgustama ja trööstima, enne kui ta sai niipalju julgust, et hakkas tasakesi rääkima.

— Tondilos on päris tontide elupaik, algas ta wiimaks tasakesi, nagu kardaks ta, et kaelamurdjad waljumat kõnet kuuleksid. Oma lapsepõlwes juba kuulsin ma ema käest, et suures Kannevere laanes olla hirmus maja, kus wanasti

elanud väga kurjad safsad, kes waestele inimes-
 tele teinud ütlemata ülekohut. Kui need ära
 furnud, siis ei ole keegi enam läinud sinna lossi
 elama. Kadunud sakste wanem poeg ehitanud
 enesele uue lossi, praeguse Rannewere mõisa, ning
 sellest ajast saadik jäänud loss Rannewere laanes
 üksnes tontide eluasemeks. Päewal olid ukse-
 ja aknad ikka finni, enamasti päris finni müü-
 ritud, aga õõsel läksid nad iseenesest lahti, ja
 kui keegi üle läwe sisse astus, siis wajasid ukse-
 iseenesest ta taga finni ning keegi inimene ei
 näinud iialgi enam julget sisseastujat — ta oli
 tontide roog. Mina ise tundsin ühte julget meest
 meie kuulsa wanema Lembitu soost, kes tahtis
 näha tondilossi. Ta wõttis waga mungakese
 ühes, et see heidaks tontide wastu püha ristikest
 ette ja wangistaks nende wäge, aga ei tulnud
 enam tagasi. Teda on mitmed sõbrad käinud
 otsimas ja kes neist lossi uksest sisse julgenud
 minna, on ikka jäänud kadunuks. Dõ ajal on
 imelisi hääli kuulnud, nagu ohkamisi ja appi-
 hüüdmisi — üleüldse on kõik see lugu nii kohutaw
 ja hirmus, et nüüd enam keegi eluarmastaja
 meelega ei lähe tondilossi ligidale. Seal walit-
 seb äraseletamata kuri salajõud, mingi igawene
 wanne lasub ta peal — — — Wiboane, kas
 sa ei kuulnud midagi? küsis ta natukeses aja
 kuulamise järele, kõigest kehast wabijedes.

Wiboane kuulas ka, aga tema kõrvu ei puutunud peale tuule wingumise ja vihma labina midagi iseäralist.

— Sõbrake, sa oled liiga kartlik, vaigistas ta siis seltsimeest. Need pole muud kui ennemuistsed jutud. Ma olen ka palju sarnaseid lugusid kuulnud, aga ei pea neist mingit lugu. Sa võid ju isegi arvata, kuidas siis munk välja pääsis, kui ta seltsimees sisse jäi.

— Räägitakse, et see munk ise just tondipealisk olnud, kes meelitanud inimesi sinna hukatusepaika. Tema elawat praegugi veel — mitu inimest on teda pimedal ajal siin metsas näinud ümber uitmas.

Äkki jäi rääkija jälle wait, tõukas küünarnukiga Wiboane külge ja sirutas oma värisema käe välja, ilma et hirmu pärast oleks saanud sõnagi suust. Wiboane märkas kohe, et sõbral oli midagi näidata. Ta võis pimeduse pärast waewalt aru saada, kuhu poole mehike käe oli välja sirutanud. Siiski jäi ta pimedusesse wagtima, nagu võiks film sellest läbi tungida. Kõik vaatamise waew oli aga asjatu, sest peale musta müüri ja pimedat taewa ei puutunud talle midagi filma. Ta tahtis praegu küsima hakata, mis tal näidata olnud, kui äkisti pöörsid läksid lossi ees walgeks. Teisel filmapilgul oli see walgus jälle kadunud, ning müürile tungisid

weel paar laterna tulekiirt, mis näisid tulewat mingi liikuma fogu poolt. Imestusega waatas Wiboane seda nähtust. Siin oli tõesti keegi inimene liikumas, kessel laternatuli hõlma all seisis ning kes siin ettemaatlikult walgustas. Üksisilmi sinnapoole wahtides nägi ta jälle korraka walgust müüriks langewat. Ühtlasi kadus ka fogu samal silmapilgul müüriks. Tuule wingumise wahel oli ka nagu wahel wanade roostetanud ufsehingede ragisemist kuulda, siis jäi kõik jälle wait.

Seda oli ka Wiboane felftimees kõik pealt näinud. Ta hoidis kättega kui tangidega Wiboane käewarrest kinni ja sai waewaga weel paar korda hüüda: — Tondid, tondid!

Siis oli ta ka juba kadunud.

Wiboane ei pannud seda mitte koe tähele, fefst see ootamatu nähtus oli ka teda täitnud imestuse ja põnewusega ning wangistanud ta meeli.

Mis imelik nähtus see oli? Kes oli see mõistatuslik inimene: wõi tondifogu siin fägawas metsas wana lagunenuks lossi juures, mida igalpool kardeti? Kas elas keegi siin, wõi oli tal fii muud tegemist?

Need küsimused ootasid ta peas asjatult wastust. Nagu näha, oli neil tondilugudel ka ifka oma põhjus, millest felftimees talle praegu kõnelnud.

— Toomas! hüüdis ta sõpra.

Nüüd alles märkas ta, et ta oli üksi. Ta imestlemine kasvas seda leides veel suuremaks. Ta pidi juba peaaegu uskuma hakkama, mis talle tondilossist jutustatud. Kas ei olnud ta seltsimees ka wahest tontide kätte sattunud ja selle nägemata ja äraseletamata salavõimu läbi ära kaotatud, kelle sisse ta nii kindlasti ise uskus?

Wiboane ei olnud ebausklik ega kahtluste sõber. Ta tahtis selgust saada ning sammus pikema järelemõtlemiseta selle koha poole, kus ta oli näinud tonti müürisse kadumat. Pimedas ei võinud ta ometi midagi iseäralist leida. Ühesugune külm müür oli tal igalpool ees. Üst ei leidnud ta kuskli, nagu oli lootnud. Nii pidi ta viimaks uskuma jääma, et see nähtus oli kas silmawiirastus või tont, kes peaga joosnud läbi müüri.

Otsimisest ja mõtlemisest väsinud, hakkas ta üksi edasi kõndima väikest teerada mööda, et saada veel parajaks ajaks koju.

Toomas oli kadunud ja jäi ka kadunuks.

2. Päästmine.

Wihma padises veel ikka puude otsast maha ja väike koiduke ei jõudnud oma noorte kiirtega

ta weel otsatut pimedust ära ajada ega Wiboanele teed näidata. Ta oli juba tükk aega käinud, aga ikka weel metsast mitte wälja jõudnud. Silmade tormis ja marus harjunud Wiboane ei pannud seda tähelegi, ta mõtted wiibisid tondilosfi juures, mille üle ta asjata otsis seletust.

Korraga kuulis ta enese ligidal tumedat mürgamist ja selle järele kohe heledat kiljatust. Ta jäi kuulama. Mõlemad hääled olid kordamööda jälle selgesti kuulda.

— Karu, karu — ja üks inimene, ümises Wiboane iseeneses ja hakkas märga metsaalust mööda sinnapoole ruttama, kust hääled tulid. Wististi oli keegi õnnetu inimene karu küüsis.

Mõne silmapilgu järele oli ta jõudnud mingile wäikesele lagendikule, kuhu noore koidu nõrgad tiired saatsid wähe walgust. Wiboane teraw pimedusega harjunud silm nägi peagi üht musta liikumat kogu, kes kargas praegu ühe teise, eest ära põgenewa kogu peale. Silmapilguks jäi liikum wari seisma ja hele naisterahwa hädaõhise kajas waljusti metsa. Sellest nähtusest oli Wiboanele arusaamiseks küllalt. Ta teadis, mis siin oli sündinud ja mis tal tarwis teha.

Ruttu kargas ta jahinoaga metsalise kallale, kes oma ohwri oli wõtnud sülle ja praegu hammastega teda lõhki tahtis kiskuda. Wälgu kiirusel tungis ta teraw nuga karule küljelunde wa-

hele, nii et see rööfides maha langes. Aga teisel filmapilgul oli ta jälle kahe jala peal ülemal, et ootamata pealetungijale mõjuvalt kätte maksa. Tugewa mehe kange käsi aga käis ruttu ringi ja iga hoop tõi metsalisele uue raske haawa kehasse. Viimase jõu ja hirmsa vihaga tormas ta mehe kallale ja pigistas oma tugewate käppade wahele, nii et Wiboanel hing jäi rindu kinni. Ta meeled lippusid juba segaselt minema ja wiimane pääsmise lootus kaduma. Meeleheitel sai ta weel oma noa elukale sügawassee rinda wajutada, nii et ta wõimetult ühes wõitjaga maha langes. Waenlane oli küll wõidetud, aga wõitja oli ise saanud nii raskesti pigistada, et ta ennast surunud metsalise käppade wahelt lahti ei jõudnud teha. Talle oli tulnud niisugune rammestus peale, et ta langes üsna minestanud olekusse. See aga ei tuurunud kaua. Ta süda sundis teda järele waatama, mis sellega on sündinud, kelle tema päästis metsalise käest.

Natukesel aja ümberwaatamise järele filmas ta ka waheajal suuremaks läinud koidu walgusel ühe inimesekogu lähema puu najal seiswat. Ta astus lähemale ja nägi enese ees seiswat pifas mantlis imeilusat kahwatanud naisterahwast. Wäike käeforn ja latern olid ta kõrwal rohus. Wiboane lähenemine näis talle jälle elu tagasi

toomat. Ruttu tõmbas ta mahalangenud asjad kätte, nagu ei tahaks ta neid näidata.

— Ilus piiga, kas see metsaline on teinud sulle suurt haiget? küsis Wiboane osawõtlikult.

Nõidlik koidupuna tõusis neiu näosse. Ta naeratas wähe ja sõnas siis tasase, pehme häälega, wähe wärisedes:

— Ei ole mul mingit wiga — ma tänan sind mu elu päästmise eest. Ilma sinuta ei oleks ma enam elawate seas. Kuidas sa ise pääsid? Mul oli nii suur hirm, kui sind nägin karu küünte wahel, et jäin kangeks kui kivi-post ja mitte ei saanud appi tulla. Nii on naisterahwad! Nüüd olen ma wäga rõõmus, et terwelt oled pääsnud.

Tänuliku pilguga andis ta oma wäikse pehme käe Wiboane suurde tugewasse pihku. See pigistas seda soojalt ja waatas imestusega neiu nõidlikku nägu. Seal käis korraka imelik wärin tal läbi südame. See oli sama nägu, mida ta nägi öösel tondilossi kadumat. Mis oli sel kental neiu lardetawas lossis tegemist?

— Kuidas oled sa sattunud siia paksu metsa, kus murdjad metsloomad iga filmapill su ilusale elule otja wõiwad teha? küsis Wiboane.

— Tulin, ja karu juhtus mulle siin wastu, oli neiu lühike wastus.

— Aga niisugusel ajal ei lähe keegi noor piiga majast välja.

— Et siid, mu elupäästja, kellel tarwis minna, see läheb küll.

— Mis tarwidus wõis sul siis olla?

— Seda ei wõi ma ütelda, wastas piiga. Ma tahan oma tänulist meelt igal wiisil oma elupäästja vastu üles näidata, ehk kui see mul ei ole muidu võimalik, siis on mul südames paigake, kuhu waitne tänu oma heategija vastu leiab jäädawalt aset. Lase wäliseks täheks weel kord oma kätt pigistada ja mul rutata, et weel õigeks ajaks saan koju. Mina oma elust ei hooliks, aga selle kustumisega peab ka üks teine elu kaduma hirmsas piinas. Taewas tasugu sulle su heategu.

Nende sõnadega tõmbas ta oma kae Wiboane tööga tugewaks kaswanud sõrmede wahelt ära ja tahtis minema hakata. Mees aga pidas ta kinni.

— Kosta mulle weel üks küsimus, ütles Wiboane.

Tüdruk jäi oodates seisma.

— Kas sa tondilossi tunned? küsis Wiboane põnewalt.

Seda küsimust ei olnud piiga wististi mitte oodanud. Ta kohmetas, aga ometi walitses ta ennast wäga hästi. Natuke aja pärast sõnas ta ruttu:

— Miks sa seda küsid?

— See peab väga kardetaw koht olema.

— Jah, paljudele maksab ta elu. Waadaku iga mees ette, et sinna ei satu, see on haud elawatele, kostis piiga ja hakkas jälle minema.

— Dota veel wähe ja lase ennast saatma tulla, ütles mees ja lootis sel wiisil mahiti leida fätte saada selle mõistatuse seletust, mida ta ise asjata otsis.

— Minu tee ei ole piff, ja selleks ei tarwita ma ialgi saatjat, oli ta wastus. Neg on otsas, ma pean minema, taewa õnn olgu sinuga!

Mõne filmapilgu pärast oli ta juba kadunud Wiboane filmist. Tänaise öö juhtumised panid ta pea huugama. Tema terawat mõistust austasid muidu kõik tuttawad ja ta isegi wõis enesega ikka rahul olla, aga täna ei aidanud kii-detud pea teda mitte sammugi edasi. Kuidas wõis ta sellest kõigest aru saada: noor koidutau-nis neid öösi pimedas tondilossis, mida ta ise aga peab nii väga kardetawaks, et keegi inimene sinna ei julge minna. Siis ripub tema elu küljes veel ühe teise inimese elu, kes tema surma läbi surma wõiwat saada! Kes wõib sellest mõis-tatusest aru saada ja seda ära seletada! On ta niisama ebausklik kui mu seltsimees Toomas? Ei, see ei wõi kuidagiwiisi olla. Siis ei hulguks ta

mitte bööfi siin pimedas metsas ega oleks tondilosfi ligidalegi julgenud minna. Aga seda ei wõi ma ka ometi uskuda, et tema seal oli. Tema nägu oli ta küll, seesama mantel, seesama latern — hm, minge, rumalad mõtted, tema ei wõinud ta ometigi olla! Aga ta läks siiski rahutuks, kui ma tondilosfist kõnelesin — — see wõis aga sellest tulla, et ta kartis seda. — Kuudas wõis ta ometi sinna minna, mida ta ise nimetab elawate hauaks?

Nõnda arutas mees oma mõtteid, ilma et midagi selgemat kätte oleks saanud.

Rahutult sammus ta sellepärast kodu poole. Ta tundis, et ta südamesse sellest juhtumisest järele oli jäänud midagi, mis sugugi ei olnud seda moodi, et sinna tagasi wõis loota endist rahu. Praegu ei tunnud ta seda küll weel wäga selgelt, aga juba rääkis aimus temas oma tumedat keelt.

Ikka rohkem ja rohkem hakkas ta seda kahetsema, et ta mitte ei olnud küsinud, kes ta oli.

— Jah, kes ta on ja kust wõin ma teda jälle leida? õhtas ta iseeneses ja astus mööda metsateed edasi, mida esimesed päikesekiired juba läbi puude latwade nõiduma paistega walgustasid.

3. Patutunnistus.

Wihm oli päewa poole üle jäänud ja lõuna päike paistis taunis soojasti metsa ja maad, aga ei jõudnud ometigi enam maad kuivatada. Minus inimene, kes sel ajal metšas kõndis, oli keegi munt oma suure koeraga. Tal näis ajada olevat õige tarvilik asi, sest muidu ei oleks ta nii ruttu edasi tõtanud läbi sopa ja weelotude, mis pikaline sadu madalamatesse kohtadesse tekitanud. Seljas kandis ta pikka mungakuube ja kae otšas taunis suurt kimpu, mis aga nii hoolega kinni oli pakitud, et mitte ära ei võinud arvata, mis tal oli seal sees.

Koeraga jääb ta koer urisedes seisma.

— Keero, mis sul seal on, wait!

Ta astub lähemale ja näeb seal inimest maas.

— Inimene, mis sa siin teed? küsis ta oma fareda bassihäälega.

Munka nähes kargas maasoli ja ehmatades üles. ♦

— Püha Maarja, ole mulle armuline, nüüd on mu elupäewad wististi loetud, ägas mehike meeleheites.

— Inimeselaps, mis sul on? rääkis munt imestawa tõsidusega.

— Anna armu, ära wii mind hukatusesse, mul on naine ja lapsed kodus ilma toitjata, palus mehitene haledasti.

— Ole rahul, ma ütlen sind su pattudest lahti, ja nüüd tee, et sa koju saad. Siin met-
sas võib su käsi halvasti käia. Wõi ei tunne
sa tondilossi?

— Siis ei ole sina, waga munt, mitte nõia-
lossist? ütles rõõmuga mehike, kes ei ole keegi
muu kui meie tuttav Wiboane seltsimees Too-
mas, kes hirmu pärast sealt ära jooksis ja süa
hingetult maha kukkus ning alles nüüd toibuma
hakkas.

— Mis sa jampsid, ma ei saa just mitte
aru? küsis munt kuiwalt.

— Inimesed räägivad, et keegi munt ini-
mesi nõialossi wedawat, kus tondid nad ära
kägistawat, ja mina mõtlesin, et sina see oledki.
Anna andeks, püha isake, et nii rängasti eksisin.

— Eksimine on inimlik, ma annan sulle selle
andeks, rääkis munt armulikult. Aga nüüd
üttele mulle, kust sa süa said?

Toomas nägi, et see munt mitte tondilossi
munt ei võinud olla, ning ta arg süda sai
julgust.

— Ma olin öösel ära eksinud metsa ja õn-
netuse kombel tondilossi ette wälja tulnud, kus
meie wihamarju jäime, kuni hirmus tondi-

kuju tuli nähtawale. . Koskis oli hirmsaid kaebamishääli kuulda, ühe sõnaga, kõik oli nii hirmus, et ma andsin jalgadele walu ja tahtsin ennaft sel teel päästa. Ma jooksin niikaua, kuni hing jäi rindu kinni ja ma kukkusin surnuks wäsinud siia maha. Kui ma ärkasin, oli juba päike ülewal kõrgel ja ilm ilus, aga ma ei jõudnud suure rammestuse pärast paigastki minna. Täewas teab, mis temaga sai.

— Misfuguse temaga?

— Wiboanega.

— Wiboanega? kordas munk iseäralise rõhuga. Kas Wiboane oli ka seal?

— Jah, meie kahekesi olime ära etsinud.

— Kas tema ka ära ei joosnud?

— Ei, Wiboane ütles, et see tühi ebausk olla inimeste hirmutuseks ei tea kustpoolt lastud tühi lori, mis midagi ei tähendawat. Tema tahtis sisse minna ja oleks selle tüki ka ära teinud, kui ta aga kustki oleks leidnud ukse wõi augu. Seal aga tuli tont nähtawale ja mu süda wäriseb praegugi selle peale mõeldes. Ma ujun, et ta wist enam eluga ei pääsnud. Rahju sellest julgest mehest!

— Mis nägu oli sinu tont? küsis munk ja pööris oma parema kõrwa mehe poole, et ükski sõna ei läheks kaduma, sest pahema kõrwaaga ei kuulnud ta hästi.

— Minu arvates oli tal naisterahwa nägu, vastas Toomas. Tal oli laternaga tuli käes ja kadus kui waim müürisse. Natuke kolinat kuulsin ma weel, siis panin ma jooksu. Mis peale seda sündis, seda ma ei tea.

— Naisterahwa nägu laternatulega, ümises munt iseeneses. Õm, see on imelik. Gile õõsi ei olnud kedagi wahi peal.

— Ja muud ei tea sa enam midagi? küsis ta wäljult.

— Ei midagi.

— Seda ka mitte, kus Wiboane on? päris munt edasi.

— Ka mitte.

— Mispärast teie sinna metsa läksite?

— Mind saadeti Wiboane järele, et teda

— — Toomas jäi äkisti wait.

— Kes saatis sind tema järele ja kuhu pidid sa ta wiima? küsis munt elawalt.

— Ah, seda ei tohi ma rääkida, see on saladus, vastas Toomas kimbatuses ja kahetses iseeneses südamest, et ta nii ettemaatamatul wiisil wälja oli lobisenud, mis talle kangesti oli keelatud.

Munt märkas, mis kõitis Tooma keele. See asi oli temale väga tähtis, ta oli saanud ootamatul wiisil jälile, mis tarwis oli teada, ja neid jälgi ei lasknud ta enam käest kaduda.

— Armas mees, algas ta sõbralitult. Sind on wististi feelatud, et sa sellest asjast kellelegi midagi ei kõneleks. Minule on see ju ükskõik, mis käigud ja asjad sinul ja Wiboranel ees on, aga ma pean oma ameti poolest sulle ütleva, et sala asjade ajamine on suur patt, mida keegi ristiinimene muidu andeks ei saa kui kahetsemise ja ülestunnistamise läbi. Minule peab iga inimene ometigi oma kõige salajamad asjad üles tunnistama, kui ta igatseb andeksjaamist. Sa pattudes furnud inimene põleb põrgu igaweses tules, kuna süü ja saladuse ülestunnistaja lähneb taewa rõõmusse. Soowid sa enesele igawest hufatust?

— Püha Maarja hoidku selle eest mind kõige mu naise lastega!

— Noh, siis pihi, kästis munk.

Toomas oli suures kimbatuses. Ta oli oma sõna annud, et ta kellelegi hingele sõna ei lausu oma tegemisest ja kohusest. Talle oli ka ära seletatud, kui hirmus suurt kahju see terwele maale mõiks tuua, kui asi wälja tuleb. Ta oli südame ja meelega selle ettevõtte poolt, aga siin nägi ta hirmust põrgu tuld teisel pool, kui ta mitte oma saladust üles ei tunnista. Munk oli ju waga jumalamees, ja mis tema ütles, pidi Jumala tahtmine olema; selle juures ei mõinud Toomas mitte olla kahewahel. Taewast

oli ta kuulnud paljugi head, nii et see suur laud, mille ääres kõik õndsad hinged koos istuvad, praeguse viletsa elu, raske töö ja waese toidu juurest väga kangesti meelitas oma poole.

— Waga isa, kas sa jeda ka teistele räägid, mis ma sulle tunnistan? küsis ta wiimaks otsusele jõudes.

— Rumal mees, mis minule räägitakse, see on kõik minu südames luku taga. Keegi surelik inimene ei saa iialgi jeda teada. Ma palun Maarjat ja kõiki pühajaid, et nad unustaksid su patud ja sind õndsaks lasestid saada. — Noh, ütles nüüd, kes saatis sind Wiboanet kutsuma?

— Harjumaa mehed, kes on koos Paala külas.

— Mistarmis on nad seal koos?

— Nad peavad selle üle nõu, kuidas kõrge ordu walitsuse alt lahti saada, et ei oleks enam orduwendadele ja mõisahärradele maksusid maksa ega orjust teha.

— Soo! ütles munk wenitades. Kes on need mehed, kes jeda asja oma jõuga tahawad teha?

— Meid on palju — kui palju, ei tea minagi selgesti, sest ka minule ei ole seletatud weel kõike. Kes sellest teab, see jeda ei kõnele, sest muidu võiks asi wälja tulla ja kõik tühja minna. Ma usun, et mõisahärrade käsi käib edaspidi väga pahasti.

— Kas Kannerwere harrast ka midagi halba kõneldash? küsis munt.

— Di, see on ju esimene röövel. Kes on see mees wallas, kes ei oleks saanud tema käest keppi maitsta ehk puretada ta suurtest koertest? Kui asi kord saab niikaugele, siis on tema esimene ohwer, mida nii kaua maha surutud wiha nõuab enesele.

— Millal on jälle niisugune koosolek, kus peetakse nõu lättemaiku üle?

— Kui ma siin mitte rohkem ei ole olnud uimane kui ühe öö, siis niipea, kui päikesetera on wajunud metsade taha alla ja laotanud oma pimeduse teki üle maa.

— See on teiste sõnadega täna öösi?

— Jah, waga isake.

— Kus kohal Paala külas?

— Armitu sauna hurtsikus, suure metsa lähedal paksu kuusiku sees. Võõral on seda kohta raske üles leida. Kes seda kohta hästi ei tunne, see ei mõista sinna minna.

— Kas neil on ka wahid wäljas?

— Seda ma ei tea. Wististi on see asjata, sest ega keegi kutsumata külaline sinna ometi ei mõista minna. Saunahurtsik on pime, seal ei ole midagi muud sees kui wana inimene, kes sisse lasseb kutsutud külalisi ja saadab iseäralise

jalautse läbi maa-alusesse koopasse, kus nõu-
kogu on koos.

— Kust võib see wanakene teada, kes kutsutud
on või kes ei ole? nõudis munt.

— Kes kutsutud on, see koputab seitse korda
ukse pihhta ja ütleb kuuenta korra koputamise jä-
rele kolme metsalooma nime. Siis teeb hoidja
talle ukse lahti.

— Missuguste loomade nimedid peab ta ni-
metama?

— Ühe sõra-, ühe läpa-, ühe küüntekandja
nime.

— Ja muidu on ütskõik, missugused nimed?

— Ei, kõik peavad ühe tähega algama, sele-
tas Toomas.

— Kas sa ei või mulle veel selgemalt ütelda,
näitusjeks, kõik nimed ütsikult.

— Mulle ei ole ka muud midagi üteldud,
see on igaühe enese asi, missugused nimed ta
leiab nende tingimustega.

— Kas sa sellest, mis siin mulle kõnelesid, ka
teistele tahad rääkida? küsis munt.

— Taemas kaitsku mind selle eest — see
oleks ju mu surm, sest kes meie seast kord oma
sõna annud ja seda ei pea, see kaotab oma pea,
seletas mees sügawa tõsidusega.

— Siis annan ma ju patud sulle andeks,
rääkis munt pühalikult. Aga üksi siis mõjub

see, kui sa tõesti oma suu lufus pead sellest, et sa oma süü üles oled tunnistanud. Pea seda meeles! Muidu nean ma su igavesti ära ja minu hirmus needmine saab sind igalt poolt leidma.

Toomas wärises seda kuuldes. Tal oli koguni iseäralik tundmus selle munga wastu, keda ifka weel kartis.

Munt aga muutis pea oma tee sihti, kui ta Tooma filmist oli kadunud. Kui kedagi enam ümberringi näha ega kuulda ei olnud, tegi ta oma kimbukese, mida ta käe otsas kandis, ettewaatlikult lahti, wõttis sealt seest ülikonna riideid wälja ja pani need mungakuue asemel selga. Selle talituse järele läks ta jälle edasi.

Pime oli juba ammugi käes, kui ta Paala külasse jõudis. Ta küsis kellegi wanakese käest, kus on Armiku hurtsik. See waatas umbusaldusega teeküsija otša ning ütles siis:

— Kui sinna tahad saada, siis lasse oma filmad kinni siduda — lahtiste filmadega ei wõi ma sind sinna wiia ega sulle ka teed juhutada.

Munt laskis oma filmad kinni siduda. Siis läksid nad kahekesi tüff aega, enne kui ta juht seisma jäi ja teatas, et nad juba paigal olla.

Tooma õpetatud sõnadega sai ta sisse.

4. Isand ja ori.

Ordumend Willen von Ilsebe istus oma toreda lossi kõige uhkemas toas ja kiigutas ennaft kiitoolil heledalt põlewa lamina suu ees. Ta wahtis ükssilmi enese ette, ja ta ärritatud peaju laskis nagu mõni hea kunstietendaja talle tuleleegist sajasuguseid pilte üles tõusta, mis tegid ebausklikku sõjameest kui mitte üsna kartlikuks, siis ometigi rahutuks. Need pildid olid ta waenatud südametunnistuse kujutlused, millest ei teadnud midagi keegi teine inimene kui ta truu teener Goswin, kes praegu sisse astus munga ülikonnas ja waatas terawalt enese ümber.

Tuba oli poolpime ja ahju tuli heitis kogu niisäralist walgust maalitud seintele ja raskest tammepuust majariistadele. Sisseastujasse mõjus see nähtus nõnda, nagu oleks siin tontide kogumise paik, kust kõik head waimud põgenewad. Ahju suu ees istuwa lossihärra wari liikus nagu ilmatu suur läbipaistew tondikuju teisel seinal.

Sisseastuja kõhatas juba teist korda, aga ikka weel ei tõstnud lossihärra filmi üles. Ta ei olnud teda mitte kuulnud.

— Tont wõtku kõik neid kiskendawaid nägusid — rääkis ta iseeneses. Kui nad oma jäledat mängu ei lõpeta, siis pean ma weel hulluks

minema. Ma ei saa aru, kuidas ma olen läinud korraka nii araks lambaks, et neid kartma hakkas, kelle luidki juba sammal katab. Kes minu käsu läbi otsa on leidnud, need on seda ära teeninud ja nende hingedel ei ole ühtki õigust mind kaia piinamas. Pealegi ei ole ma oma käega kellessegi puutunud. Seda on Goswin teinud. Nälg ja halb õhk on toonud neile surma, mitte Järvamaa ülem mõõgaorduwend Wilken von Ilse. — —

Kole, lõikaw naer kõlas nende sõnade järele läbi toa ja kajas mitmest küljest vastu. Ise oma hääle kajast kohkunud waatas ta ringi enese ümber, kusjuures ta silmas imestawat munki. Natuke kohkudes hüüdis ta oma põruwa häälega edasi:

— Kõh, Goswin, kas sina ka juba ennast segad mu piinajate waimude sekk? Mis põhjust on sinul selleks? Sa murdja lamba nahas, sa lubjatud hunt — — —

— Pea kinni, kõrge orduwend, sa pead mind waimuks, — ei, ma olen ilmsi su ees ja nõuan wastust nende sõnade üle, mis sa rääkisid praegu.

Põlastaw naer oli wastuseks.

— Narr, sa julged wastust nõuda oma isanda käest, ütles ta wiimaks oma imestuse üle pere-mehes saades. Kas sa siis tõesti usud, et mu film su waga mungakuue alla ei näe?

— Ja, Wilken von Ilkede, selle kasuks kannan ma seda kuube? küsis munk rahulifult naeratades. Kas ma enese pärast wagaduse kätte all töösid toimetan, mis walgust kardawad? Mis ütled sa selle peale? —

— Sa oled minu teener, minu tööriist —

— Sa pean sinu tahtmist täitma, kõneles munk elawalt wahele.

— See on iga truu teenri kohus, tähendas lossihärra kuiwalt.

— Sa kui truu teener on täitnud oma kohust, see on, teinud oma isanda tahtmise järele, kas võib ta isand siis tema tööde üle kohut mõista? Kui ta oma teenri töödes leiab ülekohut, siis peab ta selle ülekohu wõtma enese peale. Kas sa wõid tule üle pahandada, kui sa ise süütad oma maja põlema?

— Mistarmis teed sa nii palju küsimusi, mis iseenesestki juba selged küll on? andis lossihärra wastuseks.

— Kui asi on sulle selge küllalt, siis ei peaks sa mitte nõnda rääkima, seletas munk rahulifult. Ma olen sinu eest teinud palju, mille eest ma oma südametunnistusele wastust ei jõua anda. Ma ei waadanud aga selle peale, sest et ma sinu eest kõik tahtsin teha, mis oli mu jõus. Kui sa sellest lugu ei taha pidada, siis on see

mulle täheks, et sul mind ei ole enam tarwis. Ma ei paku ka mitte enam ennaft sinu teenistusesse, ma saan wististi ilma sinuta paremini läbi kui sina minuta. Ahaha! Olgu nii, orduhärja, meie lahktume. Aga ära pane siis ka pahaks, kui mõnigi asi tuleb walge ette, mida siinamaani kõige paksamad müürid ilma filmist warjasid. Mina leidsin jälle teenistust, ma olen sellega harjunud, aga kuidas üks orduwend siis läbi saab, kui äkisti terve kari tonte ilmub nõialossist, jeda arwa sina ise! Pealegi oli mul ka täna wäga tähtsaid sõnumeid, mis ma nüüd rahwa kasuks jätan üksi oma teada, ilma et liigutaksin sõrme ordu kasuks.

Need sõnad kõlasid juba õige ähwardawalt.

Nõrga mõtlemisewõimuga orduwend wähtis ehmatades oma teenri otja, kes temast mõistuse terawuse poolest palju ees oli ja jeda tundes kahjurõõmuga julgelt oma isandat silmitses. Ta teadis wäga hästi, et lossihärja ei saa läbi ilma tema abita ja et ta käsi wõis käia pahasti, kui ta hakkab tema wastaseks. Seda tundis Wilken von Iljede ise ka wäga hästi. Sellepärast oligi ta ehmatanud ja ilma nõuta. Kui see mees, kellele ta oli usaldanud kõik oma hirmsad saladused, tõusis tema wastu, siis ei julgenud ta enam edasi mõelda, mis saab temast edaspidi. Ta segane pea ei wõinud sugugi aru

saada, kuidas ta truu munt äkisti oli saanud ta wastaseks.

— Goswin, mispärast sa pahandad, rääkis ta waigistades. Mina olen sinust pidanud ikka suurt lugu, mida sa sellest juba wõid näha, et sind olen walinud oma usaldusemeheks. Kes teine inimene ilmas teab teise saladusi?

— Ja, naeris meelitatud teener hea meelel. Keegi teine inimene ei oleks neid ka nii hästi hoidnud kui mina. Kes on tondilossi paremini walitsenud kui mina? Keegi inimene ei julge minna praegu sinna lähedale. Hiljuti weel leid-
sin ühe ebauskliku jänespükki, kes kogemata sinna juurde läinud ning sealt ära joostes oleks pea-
aegu surma saanud.

— See on hea, kinnitas lossihärra. Ma tean, et sinu peale julge wõin olla. Tondilossi ei tohi keegi saada. Kes seal aga kord on, see peab ka sinna jääma. Ta peab üheks kardeta-
waks kohaks jääma, et keegi meie tegusid seal uurima ei hakkaks. Selleks olen ma sinu wälja walinud, selles ametis oled sa ka mu usaldust teeninud ja sellesse ametisse pead sa jääma. Weel ühe küla kümnesemaks on su palga suuren-
duseks. Kas oled rahul wõi nõuad weel midagi?

— Rahul täiesti. Täna lahkete lubamise eest. Seda ei pea kõrge orduwend mitte kahetsema, et ta Goswini wastu on nii lahke.

— Soo, siis on asjad kõik jälle wanas joones, hakkas Wilken uuesti peale. Nüüd räägi, mis uudist sul on?

— Snimesed peawad nõu ordu walitsust oma õlgadelt maha raputada, algas munt.

See sõna mõjus kui walgulööb orduwennasfe.

— Kus peetakse niisugust häbematur nõu? Ja kes on need nõupidajad? küsis orduwend ärritatud olekus.

— Üksna sinu enese rahwa seas, kostis munt rahulikult. Ma käisin weel eile öösi nende koosolekul, kuhu mind aga kinniste filmadega weeti ja niisama tagasi toodi. Nende peamees näib olevat noormees, teda hüütakse Wiboaneks.

— Wiboane! Haa, see on see ristiusust ärataganenud pagan. Kus elab see mees nüüd?

— Siin ei ole teda mitte näha olnud, sest ma olen lastnud teda igalpool taga otsida.

— Tema on siia kutsutud. Kus ta elab, seda ei tea ma ütelda. Praegu wiibib ta aga sinu maa peal.

— Minu maa peal ja kihutab siin maarahwast minu wastu üles?

— Nii on, isand.

— Seda peab see poisike raskesti kahetsema, ähwardas orduwend. Kas sa ei saa teda kätte? Sa tead ju, mis ma arwan — tondilosfis on wististi tema jaoks weel ruumi. —

Õhtam filjatus teises toas segas ta edasi-
rääkimist.

Ruttu kiskus losjihärra ukse lahti ja küsis
sisse waadates waljusti:

— Kes seal on?

— Mina, isa, vastas kartlik naisterahwa
häääl.

— Mis ja siin teed?

— Ma tulin sind praegu sööma kutsuma.

— Smelik sööma kutsumise wiis küll, pillas
losjihärra.

— Oh, mul on hirmus peawalu ja ma eh-
matafin pimedas, nii et wäike filjatus tahtmata
huultelt libises.

— Kumal lapsuke, mis ja asjata kardad.
Sinu soontes ei oleks nagu sugugi rüütli werd:
kui kilt korra oma suu lahti teeb, siis ehma-
tab ja pooljurnuks. Häbene ka wähe! Küüd
mine woodisse ja maga oma peawalu hästi
wälja. Küll ma oma ajal söömalauale lähen. —
Ah, weel üks sõna. Enne too meile paar pude-
lit head wiina minu töötuppa, et sellega ahju-
paistel liikmeid soojendada. Ruttu!

Tütarlaps kadus ja tuli mõne filmapilgu pä-
rast jälle tagasi, tats pudelit kallist marjawiina
käes. Ta nägu lõfendas ja hõõguwad huuled
wärisesid, kui ta pani pudelid lauale munga
ette, kes filmapilgut üksi oli toas. Tuli kami-

nas oli peaaegu ära põlenud, aga siiski andsid wiimsed hõõgumad sõed weel niipalju walgust, et ta munka selgesti ära wõis tunda, kes noore tütarlapse ilust näis olevat väga waimustatud. Ta tõusis ruttu üles ja näpistas piiga pehmet kätt.

Kähku tõmbas see oma kää ära, nagu oleks kihwtine madu teda hammustanud. Ta ilusaist filmist wälkus wihaleet sügawas põlguses selle mehe wastu, keda ta iialgi ei wõinud sallida. Munga nägu oli talle nii wastik, et ta ilmasi ta filmi ei wõinud waadata. Üks seletamatu wägi tõukas teda kaugele sellest mehest, sellest ta jüda talle ütles, et ta teod kardawad päewa-
walget.

Munk naeris, ja ta naer kõlas kolelasti.

Sfeäralik hirm ajas wärisewa neiu hirme sammul põgenema. Ta kargas toasti wälja, nagu sihiks hirmus munk teda kihwtise noolega.

Orduwend astus tuppa tagasi, munk istus sõna lausumata laua äärde ja wiinarüüpamise juures algas nende töö uuesti. Müüd kõnelesid nad aga nii tasa, et kellegi teise surelise kõrw ei wõinud kuulda seda. Minult mõni äwardusesõna tungis weel tumedalt läbi seina.

Pimedad salaplaanid olid pimedas ja salajas tehtud, millest keegi midagi ei tohtinud teada.

Dõ oli juba ammugi käes, kui isand ja ori lahkusid ning selle juures pigistasid teineteise kätt wennaliku soojusega.

— Goswin, ma rehkendan sinu osatuse ja julguse peale — see närija uss meie elupuu kallalt peab langema! ütles lossihärra weel ukse peal oma truule teenrile.

— Wilken von Ilsede, sa wõid oma pea rahulikult padjasse suruda ja magustasti magada, kui Goswin su eest wäljas on, töötas munk. Kui kõik on toimetatud, siis näed mind jälle. Niikauaks head ööd!

Varsti oli ta pillkases pimeduses lossihärra filmist kadunud.

Pikal sammul ja mõtetes astus Wilken von Ilsede mitmest toast läbi söögilauale.

Seal ei olnud tal kedagi muud hinge ees kui kaks orja, kes alanduses ootasid oma isandat, et talle söötisid ette kanda ja ära wiia. Tütar oli kadunud; wist oli ta peawaluga woodisse läinud, mõtles mehike ja ei murdnud pead kauem. Naist ei olnud tal enam; see oli juba lapsewoodist hauda läinud ja ainsa tütre jätnud oma isa hoolde, kes aga hoolis niisama wähe tütrest kui enne oma naisest. Tema kare ja tihti ka hirmus ümberkäimine oligi olnud pehme, õrna loomuga naise surmaja. Selle järele oli Wilken von Ilsede mõõgawendade or-

dusse astunud, kus ta enam abielusse ei võinud heita. Ordumeister oli temaga rahul ning tõstis ta sellepärast Järvamaa ülemaks ning jättis ta tema isa lossi Ranneweressse elama.

Toitu puutumata läks ta oma magamistuppa, kus hommikuni nähti tulewalgust.

Tütre Hilba tuba oli küll pime, aga tühi ja ase oli puutumata.

5. Metsahurtitus.

Sellamal ajal, mil lossis munt ja lossihärra lahkusid teineteisest, istusid ühes kõrwalises metsahurtitus waewalise peerutule walgulsel kolm inimest koos: üks noor priske tütarlaps, üks wanamees ja Wiboane.

— Kuff on juba laulnud, ma pean minema, ütles Wiboane üles tõustes. Taewa wägew käsi kaitstu teid!

— Wiboane, ära mine mitte täna öösi wälja, palus neid tasakesi ja silus sealjuures õrnalt Wiboane tugewat, suurt kätt.

— Kallis Wiida, miks ei peaks ma siis mitte minema? See ei kõlba ju ka, et ma sinu majasse jään, sellest võiksid wahest mõned inimesed paha arvata, ja ma ei tahaks sinule ometi mitte küüne wäärt halba teha.

— Wiboane, ja oled mu wastu wäga hea, wastas tütarlaps õnnelikult ja tõstis oma mustad sõstrafilmad soojalt üles noormehe poole. Ta näost paistis koguni isesugune joon, mis teda kõigist küla neidudest iseäraliselt tegi. Ta ei olnud nagu sugugi siit perekonnast. See iseäraline jume oli olnud aga Wiboanele hästi meelt mõõda, ja tüdruk, kes nagu iseäralise nõiduse võimul enesele ei leidnud kuskli õigeid sõpru, hakkas sellepärast Wiboanet armastama. Wiboane tundis seda ja oli wäga rahul, kui Wiida talle oma meesfilmadega mahedalt otse waatas ja hea meelega kuulas ta kõnet kauge- test kätitudest ja wabast ümberhulkumisest põlis- tes metsades. Kui nüüd Wiboane mitme aasta järele jälle kord oma kodumaale tagasi tuli, siis oli noor piiga seda õnnelikum, sest see aeg, mis ta ilma Wiboaneta elas, oli talle olnud wäga igaw. Mis pärast kõik temawanused piigad te- mast hoidsid eemale, seda ei võinud ta enesele ära seletada. Oli selles ta äkiline iseloom süüdi, mis tihti kui häwitaw tuli kuwa koo sees wäi- kese asja pärast lahki läks, wõi tegid seda need tumedad ettekuulutused tema tulewikust, millest ta iialgi ei saanud õiget aru. Ta tundis enese olemat täiesti mõõra teiste seas. Ta oli ka kat- sunud omapoolt teistele läheneda, aga kui kõik katsed midagi paremat wilja ei kannud, siis jättis

ta nad wiimaks hoopis maha ja elas iseenesele. Seda suuremat lugu mõistis ta nüüd pidada Wiboane sõpruselt. Sõegi see wana meheke, teda ta oli harjunud oma isaks nimetama, oli tema wastu mõnikord väga tuim, ühesilbiline ja hoolimata. Ta oli ka järele katšunud uurida neid põhjusti, aga kui midagi paremat selgust ei saanud, jättis ta katšed. Tema ümber seisis läbipaistmatu saladusekate, millest ta midagi läbi ei näinud. See tundmus rufus teda mõnikord kibedasti ja muutis ta loomu weel iseäralisemaks.

— Wiboane, kas lubad täna siia jääda? küsis ta natukesel aja waitimise järele.

— Mispärast pean ma siia jääma ja mitte ära minema? küsis noormees.

— Ma olen kuulnud, et sa ka pidawat käima nende seltsis, kes tahawad ordu walitsust ümber lükata.

— Kas see ei ole ka sinu tahtmine?

— Ma kardan väga, et niisugune julge katš nurja läheb ja siis käib meie kõikide käsi weel kümme kord halwemini. Ja teie kõikide tahtmine on parandada rahwa käekäiku! Kas teie mõtlete ka selle peale, et kui wõit jääb ordu poole, mis siis saab?

— Selle peale oleme ka mõelnud. Aga lasse jääda see asi üsna wagu. Sellest ei tohi keegi

avalikult rääkida, veel vähem noored tütarlapsed. Kõik võib veel wana wiisi jääda; ole üsna rahul!

— Aga mu süda on hirmus rahutu, waidles tütarlaps tasakesi. Uju mind, Wiboane, sind varitseb häda. Mu süda ütleb mulle, et hukatuse haud on sinu jaoks walmis, kui sa ei ole ettewaatlik. Ära täi oma kalli eluga nii tsergimeeleliselt ümber. Tufsub ta veel su rinnas, siis on meie õnnetul rahwal ometi ükski kindel tugi — jääb aga su südame tufsumine wait, siis walitseb pimedus ja surm minu ümber ja kõik rahwa suured plaanid mõiwad puruks langeda.

— Ära ole laps, mu Wiida, waigistas Wiboane, ära usu oma teewalise aju mõistufeta kujukusi. Ma ei lähe kuhugi kardetawale kohale. Kui Kannerwere metšas mõni karu teele peaks juhtuma, siis wõin ma sellega walmis saada. Muud ei wõi mulle ometi juhtuda.

— Kannerwere metša lähed sa? küsis piiga kohkudes.

— Seal on mu tee kodu poole.

— Aga seal on ju tondilos!

Noormees naeris.

— Seda ma tean, aga see oli mulle siamaani teadmata, et ka sina kardad tonte ja tondilossi.

— Tondilossi on palju inimesi ära kadunud.

— Ära tühja usu. Mina olin kolme öö eest tondilossi müüride all vihmavarjus, ja ükski tont ei puutunud minusse.

Meiksel käis värin kehast läbi.

— Viboane, rääkis nüüd ka vanake. Selles asjas võta parem Wiida nõu kuulda ja ära heida nalja niisuguste asjadega, mis ei lase enestega naljatada. Kui sul asja on koju minna, siis mine julgesti, mu poeg. Inimeste teenistus, oma rahvale hea tegemine on tõsise inimese kõige ülem ja esimene kohus. Sündinud asjad saavad sulle kisenades kõnelema, mis su kohus on teha. Mina olen wana, minu jõud ei jaks enam midagi ette võtta. Minu luud lähewad ülekohutuses orduorjandises mulda; aga noored fondid ei tohi tööd karta. Ka mina olen igatsehes seda aega oodanud, mil võiks oma pea puhtaks pesta sellest häbist, mis wõõraste orjus meie wanemate wanematele juba peale pannud. Aga see aeg ei tulnud, sest jõud puudus. Noored mehed, waadake ette, et tarwiline jõud käes on, enne ei või täht tõsta. Kui õnnelik ma oleksin, kui praeguse noorpõlwe waprusest tegudest oma esivanematele teises ilmas võiksin kõnelda! Siis saaksid järeltulewad sood kõigis keeltes oma lastelastele weel meie kiitust kuulutama. Ma ei või sinuga praegu selgemalt kõnelda, mõista ja saa aru sestsamastki, mis sul tuleb

teha. Priius olgu su päite, iseoma jalal kõndimine su taewas ja su rahwas need hiilgawad tähed seal sees. Nüüd mine, poeg, kui need mõtted su pead täidawad. Dige taewas on sinuga.

Tummalt pigistas Wiboane wanamehe kuita tätt, kelle wäsinud filmades hiilgas liigutuse läige.

Tormiliselt langes piiga noormehe kaela ja wajutas oma hõõgumad huuled tugewasti ta palgele. Teisel filmapilgul oli ta jälle lahti ja tundis weel ainult palawat suuandmist oma näol. Isa sõna oli niisugune käst, mille wastu enam midagi ütelda ei wõinud.

Wiboane astus wälja pimedasse öösse ja kadus warsti ukselt järele waatama neiu filmist. Sellegi pärast jäi see kauemaks wahtima, nii et ta filmad juba pimedusega rohkem harjusid. Seal kuulis ta põõsastes tasast jahinat ja mingi must kogu liikus nende wahelt sinnasamasse poole, kuhu tema kõige armsam mees oli läinud.

Imelik kartus asus ta südamesse ja ei annud talle enam rahu. Ta pani ukse kõwasti kinni, kustutas tule ära ja heitis asemele, aga uni ei tulnud talle mitte filmi. Kas see must liikuv kogu oli tõsine nähtus wõi mõni filmawiirastus ärritatud peaaeg, seda ei jõudnud ta enesele ära seletada. Ta tundis ainult üht asja, et see tegi teda wäga rahutuks, ja wahetpidamata

kõikusi ta filmade ees ähwardawalt kõikjagused
hirmsad pildid pahaaimamatu Wiboane pea kohal.

Kas mis kurja nad siis ometi Wiboanele
wõiwad teha? Tema on ju ka mees, kelles iga
autu waenlane leiab tugewa wastase.

Need trööstiwad mõtted andsid talle natuke
rahu ja lastsid une waiba wajuda wäsinud fil-
malangudele.

6. Dotamatu külaline.

Wiida oli natuke aega uinunud, kui tasane
krabin ukse taga äratas ta otjata unenägude
laanest tõelisesse ilma. Ta kuulas hinge pida-
des. Kas see ei olnud wähest Wiboane? Siis
oleksid ta kartused kõik tühjad ja rõõm kahetordne.

Tasane kobin kestis wäikeste wahedega edasi,
ja Wiida kuulis selgesti inimese löötsutamist.
Kuttu kargas ta üles, läks pimedat tuba mööda
ukse juurde ja lükkas ettemaatlikult ukse luugi
lahki. Pimeduses ei wõinud ta midagi näha.

— Kes seal on? küsis ta ärritatud häälel.

Selle küsimuse peale tuli inimene kohe nähta-
wale.

Wiida kordas oma küsimust.

— Kas Wiboane on siin? küsis häälel wäljast.

Wiida ehmatas. See oli naisterahwa hääle.
Kes ta wõis olla?

— Kes ja oled, öökuju, ja mis ja Wiboaneft tahad?

— Kes ma olen, see on sulle ükskõik, ütle aga ruttu, kas ta on siin?

— Aga mis ja temast siis tahad, inimene? küsis Wiida kannatamatult ja imelik wiha tõusis tal selle inimese vastu, kes nõudis nii tungiwalt Wiboane järele. Ta ei mõistnud ise mingit nime anda sellele tundmusele, mis muutis tema äkilist loomu päris tiigri sarnaseks. Nagu häälest kuulda, pidi see naisterahwas weel noor olema ja muidugi ka ilus. Ja kaks ilusat nais-terahwast, kellel mõlemail ühesugused tahtmised, ei wõi iialgi olla sõbrad. Ta wotas kannatamatult oma kõige tähtsama küsimuse peale wastust, aga wastuse andja ei näinud seda kuulwatki.

— Ära piina mind nii kaua, armas laps, ütles ta paludes ja ühtlasi ka manitsedes. Ma pean teada saama, kus ta on — ma pean talle midagi ütlema, enne kui kõik jääb hiljaks.

— Igawene taewas, mis on siis sündinud? küsis Wiida lohtudes. Kas teda ootab õnnetus?

— Seda tahan ma ainult temale ütelda, ole mõistlik ja ära wiida mu kallist aega, andis wõõras wastuseks. Ütle, kui sa tead, kus ma temaga wõin kokku saada. Sga filmapiilk wõib hufatust tunda, mis tühja loriga ära wiidame.

Ma olen teda kaua otsinud, olen kuulnud, et ta siin hirtsfikus olla, olen joosnud, et hing rindu jäi, ja nüüd ei ütle ja mulle sedagi. Anna mulle vastus, kui see mees sulle armas on, kui sa ei otfi ta hirmust otfa. Näägi ometi!

— Ma tahan sulle ütelda, aga enne üks tingimus, ägas Wiida.

— Mis aitab see mulle siis weel, kui sa oma igawate tingimustega kallid aja ära riisud? Tee ometi Jumala pärast ruttu.

— See lähed ruttu. Wasta mulle kolme küsimuse peale: Kes sa oled? Mis õnnetus on Wiiboanel ees? Mis tundmus ajab sind teda süda-ööl otsima?

— Oh sa halastamatu, südametu naine, hüüdis wõõras nutralt. Oma uudishimule tahad sa ühe ausa mehe elu ohwerdada. Too siis tuli siia ja waata, kes ma olen.

Ehk need sõnad lõikasid küll Wiida südamesse ja haawasid raskesti tema autundmust, siiski pidi ta nägema, kes on see naisterahwas, kes hoolitsetes tema Wiiboane eest nii hellasti. Ta ei wõinud teisiti.

Natukesel aja pärast tuli ta raswaküünlaga toa uksele. Wõõras naisterahwas tõmbas oma näokatte näo eest ja laskis uudishimulist ja armukadedat Wiidat enese filmi waadata.

Kaks ilusat noort piigat seisid teineteise ees, ühel olid jooksvust lõkendavad palged ja hõõguwad huuled, teisel uneta ööst ning murest kahwatanud nägu. Kuu ei suutnud Wiida oma wastase otsa waadata; ta teraw film uskus ju esimese korraga nägewat, et see Wiboanet armastab. Nägu oli talle aga tundmatu.

— Aga nüüd teised kaks küsimust, nõudis ta. Esimese kohta ei ole ma saanud mingit selgust.

— Wiboanet ähwardab eluaegne wangipõlm wõi näljasurm, kui ei saa manitseda teda enne ettewaatusetele. Minu kohus on teda päästa, see tundmus ajas mu siia. Nüüd sa tead, mis teada tahtsid. Täida sa oma kohus ka.

— Wiboanet ei ole enam siin.

— Ei ole enam siin! Kus ta siis on? õhtas wõõras piiga kohludes.

— Ta läks juba esimese tuletaulu ajal siit ära, ütles Wiida peaaegu meeleheitel. Oh, et ta mu keeldu kuulda ei wõtnud! Kui õige oli mu hirmus aimus. Aga kas see ometi ei ole tühi kartus?

— Ma olen oma kõrwaga kuulnud, wastas wõõras. Ta on kadunud inimene, kui ma teda enam kätte ei saa. Kuhu poole ta läks?

Wiida näitas käega metsa poole.

— Puhas Maarja ja kõik pühad taewas, seal on ju tondilõks, õhtas wõõras. Kas ta oli üksi?

— Mingi kogu siit wõsastikust läks ta järele, oli wastus.

— Ja kes see siis oli?

— Seda ma ei tea. Ta ei käinud mitte sees. Kui Wiboane waewalt oli kadunud puude wahel, tõusis see kogu üles ja kadus sedasama teed mu filmist.

— Siis on kõik kadunud. See kogu oli Goswin. Ta oli küsinud teed. Mulle ütles see, kes mind juhatas siia. Ma ei jõua enam järele. Teie, mu pühad, aidake mind!

— Kes on see Goswin, kellest sa rääkisid praegu? küsis Wiida.

— Hirmus inimene, hirmsam kui surm, oli wastus, muud ei mõista ma temast ütelda.

— Ja siis usud sa, et Wiboanet ootab õnnetus?

— Ma tean seda, kui mitte taewas ta peale armu ei heida ja imesid ei tee. See teeb mu ärarääkimata õnnetuks.

— Sa armastad teda? nuris Wiida wärisewal häälel.

— Seda küsimust ei ole mul waja wastata, ainult niipalju wõin ma sulle siin kohe ütelda, et mul ta wiiskamiseks mingisugust põhjust pole.

— Aga mina armastan teda ärarääkimata, plahwatas Wiida poolnuttel wälja. Kui tema enam ei ela, siis ei taha ka mina elada.

Wõõras piiga silmitses Wiidat natuke kohmetades. Seda tunnistust ei olnud ta oodanud.

— Kui sa teda armastad, siis katšu tema päästmiseks midagi ka teha. Kui sa tõesti ta ära teenid, siis ei taha ma selle vastu midagi rääkida.

Wiida waatas lahkemalt ta peale.

— Kuidas pean ma seda peale hakkama? küsis ta siis waimustuses ja wõidulootuses. Ma ei mõista midagi, mu meeled on praegu nii segased, et ei leia mingit nõu.

— Mina ei tea ka midagi, ütles wõõras naisterahwas ja mõitles iseeneses ühe imelise tundmusega, mis kadeduse pärast teisele head nõu ei tahtnud anda. Miks peab tema minu nõu läbi saama päästjaks inglits? Leidku ta seda ise ja tehku siis! Ta oli juba küllalt suuri eesõigusi talle annud, kas pidi ta veel suuremaid andma?

Nende mõtetega lahkus ta hurtsiku juurest. Aga teel kahetstes ta juba libedasti, et ta seal, kus inimese elu seisab mängus, oli olnud nii enesekasupüüdja ja ei wõtnud appi oma plaanide täitmiseks ka üht teist inimest, kes hea meelega selle tarwis kõik oleks ohwerdanud. Tagasimineks ja halwasti tehtud asja heakspõõrmiseks ei olnud tal aga enam aega. Ta pidi edasi ruttama ja katsuma, kas veel midagi oli teha. Võimalik oli ju ka, et Wiiboanel nii suurt häda-

ohtu ees ei olnud, kui tema oma kartuses
arwas.

Wiida aga heitis weel rahutuma südamega
kui enne woodisse. Nüüd ta teadis, et ta hirm-
sad aimused mitte tühjad, tähenduseta mõttepil-
did ei olnud. Tuhanded peaaegu kujutlused kihuta-
sid ta rahu kaugele ja töid asemele kõige raskema
hingepiina, mis kihutab inimese meeleheitele või
hulljulgetele tegudele. Ta ei jõudnud niisugust
teadmata olekut enam kannatada. Ta tahtis
näha, mis saab Wiboanest, ja mis ta tundmata
wastane teeb ning kes ta on. — Saagu mis
saab, ümises ta iseeneses, pani riidesse ja läks
tasa uksest wälja samasse poole, kuhu kõik kolm
tema ees.

7. Ometi on see tõsi.

Wiboane kõndis üksi mööda metsa tondilossi
poole. Tema järel käis weel üks teine inimese-
kogu, keda ta aga pimeduse pärast ei wõinud
näha. Pealegi oli ta nii sügawas mõttes, et ta
kuulmisemeel täiesti oli wangistatud. Ta mõt-
ted wiibisid selle arusaamatu nähtuse juures,
mis talle ilmunud tondilossi juures ning
pärast armsa neiu näol karu küünte wahel tul-
nud nähtawale. Need ilusad selged filmad, see
mahe õrn neiulik hääel ei läinud tal termel üf-

fikul metšateel meelest. Ta ei suutnud seda juhtumist kuidagimoodi koftu sõlmida, aga ometigi näis ta lahutamatult ühes olevat. Ta tahtis seda saladusesõlme harutada, ja seletust lootis ta tondilossilt leida. Sellepärast kandsid jalad teda ufinasti kardetawa lossi poole. Et inimesed seda kohta kartsid, sellest ei pidanud ta midagi lugu. Kas ebaus? ja kartus ei ole alati üks olnud? Wahest oli see kaunis piiga jälle nõialossi juures, kelle magus pilt talle esimesest nägemisest saadik enam rahu ei annud. Ja kus niisugune taewalik olemus wiibis, seal ei võinud olla hädasõhtu.

Siiski kuulis ta wahetewahel neid manitsuse sõnu, mis Wiida ja wanale talle enne teele astumist olid ütelnud: mingi tasane hää! ütles temas, et ta ei ole mitte õigel teel. Ka Wiida paluwad filmad astusid ta ette, tema hõõgurwad huuled manitsesid teda oma wanale tuttavale truuts jäada ja mitte wõõrast õnne otsima minna, mis oh! kui tihti on toonud ainult õnnetust! Juba wiirwitas ta jalg ja tahtis ümber pöörda, aga ta noormehe julgus ja oodatud ime nähaigatsimine wõitis. Tume öökulli kisa kajas ta ligidalt läbi metša ja teine wastas eestpoolt — mis see temasse puutus! Ta astus ikka edasi ja pea nägi ta juba nõialossi musta kogu enese ees.

Ta jõuda hakkas seda nähes tahtmatult natuke rutemini tutsuma. Ta pidi tunnistama iseenele, et kõik hirmujutud sellest koledast pagast ei olnud jäänud mitte üsna ilma mõjuta.

Ta seisatas tükkise aega, et oma filmi pimedas kohaga harjutada ja enesele pärast warjupaika otsida.

Seal lõi korraga tugev käsi ta õlale.

Wiboane ehmatas wähe. See oli koguni ootamata tulnud. Ta pööris ruttu ümber ja waatas ringi.

Tema kõrwal seisis inimesekogu pikas mustas mantlis.

— Kes sa oled ja mis sa tahad? küsis Wiboane.

See naeris.

— Sa kardad tonte, ütles ta siis põrutawa häälega. Kui sa mind tondiks pead, siis põgene mu eest. Tondid on ju kaelamurdjad.

— Ohoh, tontidel enestel on ka kaelad, mida murda võib, ja ma tahaksin hea meelega mõne tondiga kaelamurdmise peale wälja minna, rääkis Wiboane, kelle kartus wähele wast wõõrast mantlikandjat filmates footuks ära oli kadunud.

— Sa oled täitsa minu mees, ütles wõõras sõbralikult. Niisugust julget meest ei ole ma veel näinudki. Ma usun, kui meie kahetsegi kofku hei-

dame, siis mõiksize julgeda peaaegu nende müüridegi sisse tungida. Ma olen ammu enesele julget kaaslast otsinud, kelle seltsis nõialossi isemist poolt mõiks näha — üksi on muidugi natuke kole. Kas sul on julgust minuga ühes sisse tulla?

— Julguse puudust ei ole mul mitte, vastas Wiboane kavalast küsimusest võrgutatud, aga öö kottipimeduses ei või meie ju midagi näha ja sellepärast oleks meie käik hoopis asjata.

— Selle eest ei ole sul tarvis muretseda, ma usun, et see käik näitab meile nägemisewäärilisi asju.

Nende sõnadega tõmbas ta oma laia mantli alt pakitse wälja. Paari filmapilgu järele oli sellest põlew latern lahti harutatud. Tuli oli küll kaunis wäike, aga siiski jõudsid ta wirawad kiired maad kaunis hästi ümberringi walgustada.

— Ahah — mis sa sellest arwad? küsis ta naeratades ja laskis Wiboanele walgust filmi paista. Ise oma filmad hoidis ta aga targalt warjus, nii et noormees ta nägu ei näinud. Minult niipalju võis ta aru saada, et ta tundmatu seltsimees kandis mungakuube. See pani mehe natuke mõtlema. Kas ei olnud wähest kartliku Tooma jutul ühest mungast, kes inimesi tondilossi wedawat, ka oma jagu õigust? Mis

siis, kui see ka teda lõssi tahtis wedada, et sinna jätta?

Need mõtted käisid wälgu kiirusel ta peast läbi. Munk näis neist mõtetest aru saawat.

— Ma näen, et mu kuub ajab sulle tana-
naha ihu peale, pilkas ta Wiboanet. Sa oled
wiimaks ikka niisamasugune jänespüks kui kõik
teised. Ma ei taha sind sugugi meelitada: kui
asja pead kardetawaks, siis mine rahuga oma
teed ja mina katsun üksi tontidega walmis saada
just niisama, nagu ka sina üksi oma tontidega
wäljaspool lõssiwaremeid walmis pead saama.
Head teed!

Selle peale naeris munk iseäraliselt. Ta oli
hästi trehwanud, need sõnad mõjusid paremini,
kui ta oli oodanud.

— Ma ei ole teisi tondilugusid uskunud ega
usu ka seda mungalugu, wastas Wiboane kind-
lalt. Kui seal midagi peaks olema, siis on mul
selleks ka oma jagu rohku kaasas. Mina ei saa
aru, kuidas rahwa seas sellest wanast lõssiloksiist
nii kohutawad jutud ümber käiwad!

— Seda saad kohe ise näha, naeris munk
niisuguse häälega, nagu oleks ta täna kõige
rõõmsamas tujuis. Siiski kõlas selle naeru sekka
ka lõikaw kahjurööm. Kui Wiboane selle juures
oleks näinud ta nägu, mis oli niisugune kui
tiigril oma ohwrit enese küünte wahel nähes,

siis ei oleks ta sammugi enam selle mehega ühes edasi astunud. Seda mõistis muidagi aga ta väga osavasti ta eest varjata ning püüdis lahke jutuga ta usaldust enesele võita.

— Need wanad katkenud müürid varjavad eneste wahel väga palju tähtsaid saladusi, ütles ta, ja teewad noore inimese silmad mitmes asjas lahti, mille mõju ta ei unusta enam surmatunnini.

Uudishimulikult käis Wiboane munga järele, kes natuke aega müüri ääres midagi näis otjivat. Korraga läks müür lahti ja pime kääris end sisseastujatele. Muidagi astus ees ja walgustas pikka pimedat koridori, kust wastu tuli läpatanud wana maja õhtu. Kui Wiboane sisse oli astunud, wajus uks nagu iseenesest praginal finni ja mõlemad mehed olid kottpimedas kitsas pika ruumis.

— Mispärast uks meie tagant finni pandi? küsis Wiboane mungalt.

— See uks awab ennast üksi sissetulemiseks, naeris muidagi ja ta naer kõlas kolebalt niiskete müüride wahel edasi. Nägematu waimu känd panewad ta iga sisseastuja tagant finni ning mitme tagasipöörrja ees ei lähe nad ialgi enam lahti.

— Muidagi, ma ei mõista su kõnet. Mis need sõnad tähendawad?

— Nende tähendust pead ja warsti teada saama, enne soowin ma aga sul näha ühte kohta, mis on sulle iseäranis tähtis.

Wiboanel oli niisugune tunne, nagu oleks ta priius uffe taha jäänud ja nagu ei oleks ta nende wanade müüride wahel mitte enam oma peremees. Ta himu oli warsti otjas selle koleda pesa waatamisest ja lämmatama õhu sisseneelamisest, ning igatsus tõusis lahke metsaõhu ja wabaduse järele.

Pikka koridori mööda, millest wiisid mõlemalt poolt mitu roostetanud raudust müüri läbi wististi teistesse ruumidesse, olid nad wiimaks lõpule jõudnud, kus seisis wana luitunud wärwidega pilt seinal. See pilt oli selle poolest wäga iseäraline, et tal oma tüfati ära kustunud wärmide kohta oli wäga elutruu pea. Kätest oli waevalt aru saada, mis ta nendega ülewal hoidis, aga mustjas habe wiskas enesest warjugi wärisewa laterna tulewalgusel, paksude huulte ümber lehmis põlglik naer ja silmad näisid foguni liikumatki. Oli see tõesti ilmsi wõi luuletas Wiboane erutatud kujutuswõim waevalise walguse wirwendusel temale liikumise juurde — seda ei mõistnud ta isegi enesele selatada. Oli see nüüd kuidas ta oli, aga tontlik kole oli see temale küll. Ta arwas irwitamistki kuulwat.

— Mis pilt see siin on? küsis ta seltsimehelt, kui see üht väikest madalal seiswat uft katfus lahti teha.

— See on wana püha Antoniuse pilt, wastas munt. See on seisnud juba kaugelt üle saja aasta siin seinal ja ikka on ta nagu weel kui elus, ehk küll muidu terve teha ajahamba kulutamisel pea ära kadunud. See pilt on mitmed lossiskäijad nii ära ehmatanud, et nad põgenema panid ja tondid wihale ärritasid, ning siis muidugi maailmast kadusid.

Uks kargas lahti ja wastu paistis pime sügaw haud, mille põhja tulewalgus ei tunginud. Wiboane astus wastumeelselt sellesse pimedasse hauda, kuhu wiis wana, poolmädanenud limane puutrepp. See oli keldrisarnane ruum, kust haisew niiske õhk puhus wastu. Kõik oli siin koristamata ja puhastamata, nagu ta niisuguses furnud kohas teisiti ei wõinud olla. Kes teab, millal siin wiimati weel elawa inimese jalad käinud? Kõle on küll niisugune mahajäetud maja. Mis siis ime, kui inimesed hakkasid teda kartma.

Ühes seinas seisid mitmed ukjed, kinni pandud kõwade raudkangidega ja suurte kividega. Ühe ukse taga nägi Wiboane weel kaunis wärskeid jälgi. Ukse kangist oli näha, et teda weel hiljuti oli paigast liigutatud.

— Mis on nende uste taga? küsis ta mungalt, kes osawalt ära käänis tulewalguse nendelt märkidel, mis tunnistasid inimeste käimise jälgi.

— Meie võime kohe järele maadata, andis küsitaw wastuseks. Nende sõnadega läks ta ühe kõrwalise ukse juurde, kiskus selle waewaga lahti. Koostetanud hinged karjusid kiskendades ja tegid suures keldriruumis niisugust kära, nagu langesid kõik wanad müürid kokku. Selle sekka oli ka nagu inimese hääli kuulda. Kui ta kõrwad teda ei petnud, siis tungis talle mingi kaebaw hää nagu maa alt kõrwa.

— Tule mu järele, tee on lahti, käskis munk.

See uks wiis kitsasse ruumi, kus heljus weel halwem õhk kui enne teistes jumbunud ruumides. See oli wõlwalune, kust trepp jälle wiis kõrgemale. Seal seisis üks lahti ja mõlemal pool ust sügawad augud müüris.

— Mis hääled need olid seal suures keldris? küsis Wiboane ülemal lahtrise ukse ette seisma jäädes, kust sügaw pimedus waatas vastu.

— Meid hääli õpid sa warsti tundma, kui ise ühes laulad, kostis munk ja irwitas selle juures toledalt. Sa mäletad wahest weel, mis ma sissetuleku juures sulle juba ütlesin, et tondilossi uksest sissetungijate taga enam lahti ei lähe. Siin all on sinu koht, sinu haud, siia sa lähed ja siit

ja enam wälja ei tule! See on sulle määratud rahwa üleskõhutamise eest, siin on sul aega plaanida teha niikaua, kui sul lusti on ilma söömata ja joomata elada, sest tondilossis seda ajawiidet ei tunta. Siin võid oma uudisejannu kustutada. Ma võiksin sulle veel anda ristiusu õnnistust, aga sa oled ju tagasipöörmud pagan. Sellepärast lahkun ma just ilma õnnistuseta. Astu nüüd alla!

Wiboane oli kui maost salwatud. Kas võis munt temaga heita nii kolemat nalja — tõsi ei võinud see ometi olla! Aga kui ta waatas tema näkku, mida nüüd tema eest enam ei varjatud, siis pidi ta ehmatama. Sealts paistis põrgulik tigeus ja saadanlik naer kui torkaw oda talle wastu.

— Wilets petis, taewa ja maa teotaja — wagadusekuue kandja, hüüdis Wiboane ärarääkimata wihaselt saades. Mis tahad sa minuga siin teha? Sina inimese jumaliku au wilets mudaspe tallaja! Ma näen, sa oled ühe kõlwatu saadana kõige alatum ori, kelle ees isegi ristiusu Jumal oma filmad peab maha lööma, et tema loobnud maailma niisuguse teotuse. Kui sa ka juba oma inetus töös wanaks ja halliks oled läinud ja ifka õnnega saatnud inimesi hukka, siis oled sa minuga wäga walesti rehnungi pidanud. Kes teisele auku kaewab, see langeb ise sisse.

Waata siia, see auf on sinu jaoks, siin on sinu
paik, et selge taewas ei pruugiks oma palet sinu
peale waatamisega roojastada.

Nende sõnadega tungis ta munga kallale, kes
tema tugewate käte all teisel filmapilgul julgesti
all sügawas oleks wingerdanud.

Aga enne kui Wiboane sai oma käsi munga
külge panna, tundis ta ennast mitmest tugewast
käest finni peetawat.

See pealetungimine tuli ootamatult. Ta ra-
bas kõigest jõust, aga lahti raputada ei saanud
ta ennast mitte. Suba oli tugew nõor ta mõle-
mad käed selja taha köitnud ning kisti ifka kõ-
wemalt ja walusamalt kottu. Ta nägi enese
ümber poolpimedas mitut meest. Need olid ta
salaja pealetungijad, kellede wastu ta ennast ei
teadnud walmistada.

— Wisake see pagan sisse! mõirgas munga
wihane hääl.

Tume mürin ja kolin tungis alt pimedusest
üles; selle peale oli natuke aega oigamist kuulda,
siis jäi kõik wait. Wiboane oli kadunud, üksi
munt oma kolme abimehega seisis ülewal ja
waatas alla sügawasse keldrisse, kus aga ei
olnud midagi näha.

Ruttu kandsid mehed kive kottu ja müürisid
natukese ajaga augu kõwasti finni. Kui töö wal-

mis ja mehed waimude kombel müüri aukudesse ära kadusid, seisis munt weel tüfite aega uue müüri ees, tegi oma salamärgid sinna peale ja läks siis piffamööda minema.

Kolebasti kõlas ta pörgulik naer läbi keldri müüride.

8. Silja!

Sedasama metsateed mööda, kust läks weidi aja eest Wiboane tondilossi poole, ruttas nüüd see naisterahwas, kes Wiida läest taga küsis Wiboanet. Tal oli väga suur rutt. Higi oma hõõguwalt otsaesiselt pühkides jäi ta mitu korda kuulatama, kas mingit häält ei kuuleks, aga ta kõrwu ei tunginud muud kui tasane metsa kohin ümberringi. Wäsimuse pärast ei tahtnud ta jalad enam käia, aga siiski polnud tal aega puhata.

— Tema päästis mu karu küünte wahelt, ei kartnud oma elu pärast — ja mina pean siis wäsinud olema, kui teda igawesest wangipõlwest ja hirmsast piinasurmast wõin päästa, rääkis ta iseeneses ja kiirustas wäsinud sammusid. Ta ei wõi weel mitte olla väga kangel, wahest jõuan ma weel talle abiks. Helde taewas, laena mulle täna weel jõudu, sa näed, et ma oma kohusetäitmise pärast ruttu pean saama edasi.

— On see aga paljas kohusetäitmine? mõtles ta edasi. Kas on kohusetäitmisel ja tänulisel meelel tõesti nii suur jõud, et ta südaööl saadab noore tütarlapsi magusast unest kõige kardetavamale teele? Kui ta on niisugune mäsaja, kui isa ja Goswin tahetegi kõnelesid, siis oleks see minu poolt küll ülekohus tema päästmiseks tööd teha. Aga ta nuhtlus on hirmus; kui ta ka oleks kurjategija, siiski ei tohitaks teda nii halastamatul kombel hukka mõista. Aga kuidas võib ta kurjategija olla — ta on minu elupäästja, minu kõige ülem heategija, mu südatuhtub tema vastu soojemini kui ühegi teise noormehe vastu. Tal on õigus, kui ta oma waele rõhutatud rahwa eest midagi teeb — see on ju ilma inimese õigusteta orjuses, kuidas võib seda inimese õige süda pahaks panna? Ta on mehe eeskuju; mis on kõik noored rüütliid tema vastu, kes edewalt hooplewad oma julguse ja wahwusega ja toorelt jalgade alla tallawad inimese pühamad tundmused? Oh kui hea meelega oleksin ka mina see piiga, keda praegu nägin! Tema tohib seda meest armastada, ta võib seda igaühele ütelda — mul ei ole seda määratu suurt õigust mitte. Ma tunnen enese väga maha jäetud, väga õnnetu olevat. Mis eesmärk on mu hulljulgel teol? Omaks ei wõi ma seda meest iialgi saada.

Uga kas inimesed ennast ainult siis teiste heaks peavad liigutama, kui nad ise sest kasu saavad? Taganege, alatud mõtted! Mu emalik sõbranna on mulle ikka ütelnud: Hildake, heategemine on inimese kõige ülem warandus, mis ta enesele võib koguda. Laps, tee ikka ja alati head!

Nende mõtetega oli ta jõudnud lossi juurde. Ettevaatlikult filmas ta enese ümber, näha ega kuulda polnud midagi. Kõik oli pime ja wait, wait kui hääs. Ja see päratu wana maja oli ka ise tõsine haud, siin närtsis iga elu, mis wägiwaldselt wõi kawalusega sisse wiidi.

Tasa sammub ta üle wäikse lagendiku lossi müüri. Tal näib tee olevat tuttav, sest weidi aja otsimise järele jääb ta müüri ees seisma ja wajutab ennast terve teha raskusega vastu müüri. See aga ei awa ennast täna enam nagu sel vööl, mil Wiboane teda sealsamas kohas nägi müüri sisse kaduvat.

Nüüd ei wõinud ta enam kahewahel olla, et siit täna on käidud. Ja see käik pidi iseäraline olema, sest miks oli uks kinni pandud! Nagu selgesti wõis näha — muidugi sellepärast, et teegi kutsumata külaline kurjategijat ta saagi juures ei saaks segada.

— Hilja, hilja, õhtas ta ja pisarad wajasid filmi. Põksuwa südamega pani ta kõrwa vastu

külma kiwimüüri ja kuulatas. Üksikud tumedad hääled kõlasid nagu sügawast maa alt ta kõrwu. Ta kuulatas hinge kinni pidades. See kõlas kui waidlemine, aga ometi ei wõinud ta sõnadest aru saada.

— See on Wiboane ja Goswin, helde taevas, mis saab küll sellest wiimaks? õhtas ta surmahirmul. Kuis wõin ma teda weel päästa? Kõik ukshed on kinni, ja kui nad ka oleksid lahti, mis wõiksin ma ometi sellele hirmsale toorele mõrtsukale teha? — Büha Maarja, kuule oma lapse palwet ja wii ta palawad südamehõkamised Kõigekõrgema trooni ette, et see nuhtleks ülekohest ja päästaks ilmsüütuse tige-
duse ja õeluse wangist!

Seespool oli tüminat kuulda. Need pidid jalaastumised olema. Ta kargas ruttu kui kerge hirm pöösaste wahele tagasi, kuhu ta ennast ilusasti ära wõis peita ning jisseläigu kohta ka selgesti näha.

Tondilosfist ei tulnud aga ometi keegi wälja, nagu ta ootas. Paar korda kuulis ta weel tumedat tüminat, aga mitte enam nagu enne sügawas, waid nüüd tuli see hääle nagu ülewalt pilwede poolt. Ta arwas kuulwat ka naeruhäält. See kestis aga ainult filmapilgu. Siis walitses jälle endine hauawailus.

Ta ei mõistnud enam oma tundmuse walit-
seda. Sügaw hingepein ja ärarääkimata ahas-

tus ühe kalli elu pärast litsusid talle pisarate-
ojad filmi. Ta oli praegu sattunud niisugusesse
olekusse, milles ta isegi ennast enam ära ei
tunnud.

Sellest olekust äratas teda kahin, lõõtsuta-
mine ja tasane nuutsumine. Ta vaatas enese
ümber ja nägi, et mingi naisterahwakogu tor-
mas tondilossi poole.

See oli Wiida. Ta tundis ainsa pilguga
tema ära. Aga mis plaan pidi tal olema, et
üksi julges siia tulla? Wi ei teadnud ta ton-
dilossi karta?

Tal oli nõu teda hõfata manitsema mitte
edasi minna, kui see juba isegi filmas lossi
müürisid ja ehmatades jäi seisma.

— Hirmus, hirmus, kõneles ta iseenesega
poolwaljult, nii et põõsas warjulolew piiga
seda mõis kuulda. Minu jalg ei ole weel enne
siia saanud ja nüüd seisn ma üksi pimedal
jüdaööl siin ilma abita, ilma trööstita. Ma ei
ole saanud kumbagi enam näha, ei teda ega ka
seda tundmatut piigat, kes mu südamel on tei-
nud nii hirmus rahutuks. Ma olen nende ala-
tute kadefusetundmuste vastu sõdinud, aga nad
ei kao mu rinnast. Oh, ta tahab lõhkeda; ma
kardan, et mu meeled jääwad segaseks.

Ma ei jõua kauem wälja kannatada seda
teadmata olekut, mis mind piinab ärarääkimata

walufalt. Ma pean teada saama, mis temaga on sündinud, kui see maksaks ka mu elu. See kole müüriware kõigi oma hirmudega ei jõua mind tagasi ehmatada — ma tahan sisse tungida, olgu seal mis tahes ees, kui ma aga teada saan, kus tema on ja mis temaga on sündinud! See wõõras piiga, kes kannab nii suure hoolega ta eest muret, peab temaga kokku saanud olema, sest muidu oleksin pidanud ma teda teel nägema ehk kõige vähemalt siin leidma. Siin on aga kõik walt kui hääs. Ükski asi ei anna tunnistust neist wõitlustest, mis siin lõppesid wähest üürise aja eest werewalamisega. Minult meeltheitwa tüdruku jüda heitleb ise oma waluga. Ma eksin ümber ilma plaanita, ilma nõuta, ei wõi ennast ega teda aidata; mis asi kohustab teda siis minust suuremat lugu pidama kui igast teisest külatüdrukust, kellel priske palged ja lahked silmad. Ja ometi oleks see mu surm, kui ta kedagi teist wõtaks siin ilmas omale ja minu jätaks kõrwale. Seda ei tohi sündida, kellelgi ei ole tema peale suuremat õigust kui minul, sest keegi hing ei wõi teda palawamalt armastada kui mina.

Lossi müüris tuli äristi must aue nähtawale ja warsti ilmus seal pika mantliga inimese kogu. See oli munk; pöösas warjul olemas neid tundis teda selgesti. Ta waatas teraselt enese

ümber. Üksnes rääkim piiga ei näinud teda mitte.

Ruttu tahtis varjulolija Wiidale mõne sõna kõrga sisse sosistada, et ta enese ära peidaks, enne kui munt teda näeb, aga juba oligi munga teraw film teda näinud. Ruttu astus ta Wiida poole, kes weel ei aimanud midagi kurja. Kui ta wiimaks munka filmas, oli põgenemine jäänud juba hiljaks. Ta katsus küll ennast põgenemise läbi päästa, aga mõne hea sammuga oli munt jõudnud ta järele ja wõtnud kinni. Ohmatusest uimane langes Wiida minestuses tema tugewate käte wahel maha.

Hilja, hilja!

9. Asjatu katse.

Kui Wiida wähe toibus ja enese lugu märkas, tuli uus hirm ta peale. Ta tundis riie- test ära, et see oli seesama inimene, kes natukesel aja eest ta maja eest läks Wiiboane järele.

— Mis ja minust tahad? küsis ta põlglikult ja katsus ennast lahti raputada. Aga känd hoidsid teda kui tulised tangid walusalt kinni. Ta katsus teda küünistada — hammustada, aga see näitas mehele tegewat ainult nalja.

— Ohoh, sa ilus metskass, tahad wist küll mu filmad lõhki kriimustada, naeris ta kolebalt

ja ta hää! tühises iseäralikult. Võid katsuda aga julgesti.

— Kas lased mu filmapilt lahti? küsis Wiida ärritatult.

— Numalus, nii hea saagi pean ma lahti lastma. Kes ajas sind karu küünte wahela jooksuma? Wi ei tea sa, et tondilossi juurest keegi hing ei pääse?

Wihaga andis Wiida talle kõigest jõust tugewarustitahoobi wastu filmi. Aga ta tuigerdas ise walu pärast jalgadel. See hirmus mees kandis raud-filmawarju, ja ta oli oma kää hirmfasti ära pörutanud.

Mees naeris uuesti.

— Lase lahti, ksendas Wiida meeleheites. Wastuse asemel tundis ta ennast weel walusamalt kinni hoitawat.

Wälgu kiirusel tõmbas ta kahe teraga noa wöö wahelt ja tõmbas sellega mööda munga käsi. Teraw riist ragises raua wastu. — Mungal olid raudkindad kääs!

— Tondi peale ei hakka ükski terariist, irwitask munn ja pigistas ta kääed nii walusalt kokku, et piiga aimus sõjariist, ta muga, maha kukkus. Ütle mulle, sa tige metskass, mis on sind siia ajanud?

— Ma tahan oma armsamat päästa.

— Kes on su armsam?

— Wiboane! Sina oled ta siia toonud, oled ta tondilossi wiinud — anna ta wälja!

Pilkaw naer oli selle wastus.

— Mis on see mees sinule kurja teinud, et sa ta järele luurafid ja ta elu waritfesi?

— Ohoh, tüdruk, kas sa tahad mind wastutusele wõtta, mis ma teen wõi ei tee? Selle eest ei ole mul kellelegi wastust anda. Mis Wiboanega on sündinud, selle on ta ära teeninud. Nüüd sa tead juba küllalt ja ära sellest enam räägi.

— Mis kurja on ta siis teinud?

— Iga teine küsija peaks niisugust julgust igawese wangipõlwega kahtfema, aga sinu wastu olen ma suuremeelne, nagu nõuab ühe ausa rüütli wiis wäeti naisterahwa wastu. Sellepärast ütlen ma sulle: Wiboane on julgenud ordu walitsuse wastu oma neetud keelt tarwitada. Suuremat surmasüüdi ei wõi ilmas enam olla. Nüüd sa tead.

— Kui üks mees oma surmani rõhnutud sugurahwa eest wälja astub, siis on ta austamise ja lugupidamise wäärt, wastas piiga munga tarjuwast ülekohrust wihafeks saades ja kartust kaotades. Kui loomale kiputakse elu kallale, siis hammustab ta kõige wagam jänest. Ordu walitsus on rahwa elujõudu rohkem kui sada aastat imenud — kes wõib seda pahaks panna,

kui ta lord ennast oma weretäänist lahti tahab raputada? — —

— Pea finni, sa rumal tüdruk, kiskendas munk wahele. Sa ei tea, et su julgus maksab su priiuse, su au, su elu. Su nõdrameelsed sõnad mõistawad su ilma päästmata hukka. Sa tuled minuga ühes!

— Tagane minust, sa inetu inimesesoo teotus! hüüdis Wiida teda põlgusega enesest lüfates ja ta raudsete käte wahelt lahti kistudes. Ometi ei läinud see katse tal lorda. Munga raudkäed olid lahtimurdmatud.

— Ahahah! Sa tuled ühes, naeris ta kolebasti. Tondilossis on ka sinu jaoks veel ruumi. Sa oled seda ise tahtnud.

Mis mõis nõrk neid tugewa mehe vastu!

Weel mõni filmapilk ja tondilossi uksed olid jätanud tema taga niisama igaweseks finni kui Wiboane taga.

Aga seal sündis ootamata ime.

Munk ei olnud veel kolme sammu oma saagiga paigast ära saanud, kui järsku tontlik kogu teele ette astus.

— Munk, pea! hüüdis see nii sügawa häälega kui see tal võimalik oli. Häbemata inetu tondilossi tont ja süüta inimeste mõrtsukas! Wäriise oma ülema wiha ees, sa kõlwatu sulane. Sa pead oma inetusest tegudest wastust andma,

ma nõuan sinu käest kõik süüta hinged tagasi, mis ja elawalt tondilosfi waremete teldritesse matnud. Lase lahti see laps!

Munk oli selle ootamatu juhtumuse üle natute kohmetanud. Siis aga naeris ta jälle oma sügawa, põrisewa häälega lühidalt.

— Hirmutis, kes ja oled? küsis ta siis külma rahuga. Siin olen mina täieline isand ja kõigi kutsumatute külaliste wali waelane. Mind ei wõi ja siin hirmutada.

— Ma wannon sulle hirmust kättemaksmist, ütles hääle pühalikult edasi. Su teod kiskendawad taewa poole, kus õige Jumal elab; anna wastust oma tegudest. Sa kannad wagaduse kuube, et süüta inimeste seas pidada kui hunt lambakarjas hirmust lõikust. Anna wälja Wiiboane ja lase lahti see tütarlaps, kes sulle pole teinud küüne wäärt kurja. Muidu peab sind needma mu wanne nii tõesti kui praegu meie pea kohal seisab pime taewas.

Munk pani sõrmed suhu ja hele wile tajas metsa ja toledasse lossi.

Mõne filmapilgu pärast kostis tondilosfist tume wirin wastu.

Kõneleja tundis selle tähendust väga hästi. See oli appikutsumise märk, ning wastus lossist tähendas, et seda kuulbud. Kui weel mõni filmapilt aega mööda läheks, tuleksid lossiton-

did wälja, ja kõik, kes kätte puutuvad, on kadunud.

— Põgene, laps, mis sa võid, sojistas ligi karates mõõras Wiida kõrva. Muidu on kõik kadunud — tondid tulewad! Kui sul elu armas on, siis kuule mu sõna. Ruttu, ruttu!

Nende sõnadega kiskus ta Wiida munga käest lahti ning hüüdis mahajääjale:

— Balmista ennaft oma hirmsa nuhtluse vastu, sa saadana eeskuju!

Teisel filmapilgul olid põgenejad põõsaste varjus.

Munk pööris enese ümber. Lõssist tulid mustad varjud wälja.

— Võtke nad finni, need hullud näod! kisedas ta juurderuttawatele kogudele. Nad peavad oma hullu julgust kahtsema. Praegu jooksid nad nende põõsaste wahele.

Ta näitas käega sinnapoole, kuhu põgenejad ta filmist kadunud.

Raua kestis kära ja otsimine, aga wiimaks tulid otsijad ometi ilma põgenejateta tagasi.

— Mis otsimine see on, teie lambanäod! mõirgas munk hirmsas vihas. Häbenege filmad peast, kolm-neli meest ei leia kahte tüdrukut üles, kellel ometi jooksmiseks jalgu ei ole. Kätte pean ma nad aga saama.

Ta mõtles natuke aega uut otsimiseplaan. Korraga torfas talle hea mõte pähe. Ta naeratas hea meelega. See plaan näis olevat väga tark ja tulus.

— Verefoerad ahelate otsast siia! mõirgas ta siis. Ma tahan näha, kas need mitte ei too meile põgenejate puruksistud lehasid tagasi! Hahah! Ruttu, ruttu, enne kui jooksjad pole veel kangel.

Kaks suurt koera, kes loosis tugewate ahelate otsas juba mõni aeg olid nälginud, toodi wälja. Munk ise pani nad jälgedele. Kohe hakkasid koerad rahutult ahela otsas kiskuma.

— Murra maha! hüüdis munk ja laskis murdjad lahti. Teisel filmapilgul olid nad otsijate filmist kadunud.

Munk tundis neid koeri väga hästi. Neende käest ei wõinud nad pääseda.

Rahulise südamega, nagu oleks ta teinud kõige suuremat head, läks ta ära loosi. Tema wastased olid saadetud kõrwale, ta oli täitnud oma peremehe käsu — nüüd wõis ta rahulikult hingata.

10. Aruandmine majapidamisest.

Kui inimene oma sõbra soowi on ilusasti täitnud, siis tõttab ta seda teatama, et näha

õõbra rõõmust nägu, kuulda ta tänusõnu ja en-
nast rõõmustada heategemise magusast wiljast.
Seesama tundmus ajas ka munga warakult lossi
oma peremehe juurde.

— Wäga hea, et tuled, ütles orduwend talle
juba ufsele wastu astudes ja ta kätt raputades.
Ma tunnen oma Goswini. Eile lahkudes ütles-
sid, et sa enne end ei näita mulle, kui mu käst
täidetud. Tänahest warahest tulekust märkan, et
see on läinud sul imeruttu korda. Eks ole tõsi?

Munk naeratas heal meelel.

— Poiss on oma parajal paigal. Oli küll
tegemist, aga kes saab Goswini wastu? Temal
on ikka pea ja süda õigel kohal. Ma pean
ütleva, et ilma targa mõistufeta ja raudse jul-
gufeta niisuguseid asju keegi tont toime ei wõi
saata.

— See on tõsi, kiitis lossihärra järele, kellel
munga enesekiituse wastu midagi ei olnud
ütelda. Sellepärast pean ma ka oma Goswi-
nisti suurt lugu.

— Selle eest on ka määsfamine juurteni hä-
witatud, seletas munk edasi.

— Kas sa wahest ka mõnda teist weel ei ole
püüdnud?

— Kas hullu tüdrukut, kes narri kombel
Wiboane järele tondilossini olid joosnud, et

teda — mõtle, mis aru te hullustestel peas —
ära päästa!

— Mispärast olid need joosnud talle järele?

— Noh, armastavad Wiboanet kui waresed
wana hobust. Oh, see oli küll pagana nali,
kuidas nad tahtsid mind hirmutada, just kui
oleksin ma mõni wana memm, kes kardab
tonti — mina, kes ma ise olen tontide pealil!

— Mis nendega siis tegid?

— Saatsin koerad peale, oli lühike, rahuline
wastus.

— Ja need murtid nad ära?

— Ei, ma ei usu.

— Aga siis läksid nad ju koju käre tegema,
mis Wiboanega sündinud. Ja seda ei tohi
ometi keegi teada; muidu tuleb meie asi kõik
päewawalgele.

— Ära kardada. Sellest ei tea keegi elaw hing
midagi, waigistas munk oma isandat.

— Aga kui neid kahte tüdrukut ära ei mur-
tud, kes järele olid tulnud?

— Neid ei murtud, waid nad söödi ära,
seletas munk. Koerad olid olnud mitu päewa
näljas ja nüfugustele juhtumistele ette walmis-
tatud.

— Soo, soo, soo, nüüd ma mõistan sind.
See on hea. Siis ei jää jälgi järele ega ole
iga tühja-tühja tarwis müüride wahel wedada.

Muidu mõiksid meie laialised feldbriurkad veel kitsaks jääda. Wiboane on aga kindlal kohal?

— Tugewa uue müüri taga, kõige viimases feldbris, sa tead ju! — Korstna all!

— Tean, tean! Sinna sai ka tema isa?

— Jah, Wilken von Ilse.

— Siin on su wapruse palk! Nende sõnadesga lastis lossihärra weereda mõned hiilgawad rahatükid mungale pihku. See kummardas andjat nende eest peaaegu maani.

— Kas Harjumaa nõid on juba wait jäänud? küsis siis lossihärra.

— Tont seda teab, kuidas see nõnda kaua wastu peab. Ma kuulsin teda veel täna öösi oiawat. Ta peab küll mõistma nõiakunsti wäga hästi, ega ta muidu nii kaua sõmata ja joomata elaks. Kui mina ise poleks waremete walwaja, siis peaksin ma peaaegu uskuma, et talle keegi kannab toitu — aga ma tean, see ei ole võimalik.

— Pea teda siis hästi kinni. Ta mõib muidu oma nõidusega meile ei tea mis kahju teha. Las ta wintsleb seal niikaua, kui tal lusti on!

— See on ka minu mõte! tähendas südametu waremetewah, munga riides käiw mõrtsukas Goswin.

— Siis on mul veel üks inimene, keda sa pead kõrwale toimetama, algas lossihärra jälle oma juttu.

— Kes see on? Riipea kui ma ta üles leian ja kätte saan, ei tule ta enam iialgi su silmade ette.

— See on Armit, noor mees, keda võib kergesti ära tunda sellest, et tal näos on suur arm. Seda poisist ei või ma iialgi uskuda, ma arvan, tal ei ole minu vastu mitte head mõtted südamel. Paremini on, kui niisuguseid kahtlasi nägusid mitte näha ei ole, kui et nad wabalt ümber käiwad ja ei tea mis suurt kurja wiimaks teewad.

— Sinu soow on minule kõige waljem käsi, mida ma enne unes ega ilmsi ei unusta, kui ta on täidetud, kinnitab truudust.

— See on hea. Ma loodan sinu tarkusele ja karmalusele. Mine siis nüüd ja tee, mis on su kohus. Walwa hoolega selle järele, mis rahwas teeb ja mõtleb! Kus paha näed, keda karista oma arwamist mööda — selleks annan ma sulle ordu nimel täielise woli. Tondilossi pea aga ta täies kuulsuses ja ähwarda põrgu hirmuga kõiki talupoegi, kes töö juures muude asjade peale hakkawad mõtlema. Kas seisab meele?

— Nii kui kirutahwil — wiimane kui sõna! Mehed lahkusid.

Lossihärja istus üksi natuke aega sügawas mõttes, siis helistas ta kella.

Teener tuli. Ta kummardas sügawalt oma
isanda ees.

— Lase Hildal siia tulla!

Teener läks.

Lossihärra ootab tükkese aega. Aga tütar
ei tule. Kannatamatult kõlistab ta teist korda.

Teener tuleb uksel nähtawale, jääb aga kõh-
lewalt seisatama.

— Kõh, kus on Hilda?

— Ei ole kodus, ütleb kohmetanud teener.

— Kus ta siis on?

— Ei tea, kõrge härra. Wist wälja läinud.
Täna on ilm ju õige ilus.

— Kui ta tuleb koju, siis saada ta kohe
minu juurde, käseb lossihärra ja läheb teise
tuppa.

— Mis tont teda juba nii wara on ajanud
woodist wälja? küsis ta iseeneses. Kui mul teda
tarwis on, siis ei ole teda kodus. Olen üleüldse
teda liiga enese tahtmise järele üles lastnud
kasmada: teeb, mis ise tahab. Müüd wõib ta
weel oma wanale isale häbi teha. Ma olen
iseeneses tähele pannud, et ta ühestki noorest
rüütlist suurt ei hooli, ja ometigi on aeg, mil-
lal ta mehele peab minema.

See asi peab muutuma!

11. Raks piigasiüdant.

Põgenejad piigad olid õnnelikult pääsnud munga käest lahti ja saanud põõsaste varju, nii et munk neid enam ei näinud ega mõistnud järgi tulla. Wiida oli täiesti ilma mõtteta, ta täitis oma tundmatu sõbra käskusid masinlikult ja läks talle ilma vastu panemata järele. Tema juhataja oli munga mõttest ja appikutsumisest saanud väga hästi aru ja teadis küll, et siit üksi väledad jalad neid veel õnnekorral võisid päästa.

Ohmatus ja hirm olid aga ta feltfilise jalad pannud otsekui kammitsasse. Ta kiskus teda kättpidi enese järele, aga see läks nii aegamööda, et sel wiisil waenlaste eest põgenemine näis olevat võimatu. Küll sosistas ta temale waimustawaid ja ergutawaid sõnu kõwa, aga see kõik ei mõjunud palju.

Pidi ta tema jätma üksi oma saatuse hooleks ning oma elu päästma? Siis oleks ta veel ehk pääsnud. Wiidaga ühes ei olnud lootust.

Need mõtted tulid talle pähe, aga ta häbenes iseeneeses farnast asja mõelda. Kui saatus oli toonud neid ühte, siis pidi ta neid ka ühes maitsta lastma oma waljust. Selles kindlas mõttes hakkas ta kõwemalt Wiida käest kinni, et see temast mitte maha ei jääks.

Ta kuulis üsna selgesti, kui munk oma käsualustele kange käsu andis põgenejad üles otsida ja tagasi tuua. Ta kuulis ka tagaajajaid enese kannul ja oli walmis kõige wastu, mis aga iial wõis juhtuda.

Hääled tulid ikka lähemale. . . warsti wõidi neid näha. . . ja siis olid nad kadunud — . . . kadunud kõik ilusad lootused. . . kustunud lootuse wiimised helkiwad tähed. . . nende ees paistis juba põhjatu sügawus. . . lahtine haud. . . kole must taewas. . .

Ikka pimedamaks läks mõttes tulewikutaewas, ikka raskemaks elu, ikka kurwemaks, ikka rohkem tuli sinna ahastust ja meeleheidet. Veel mõni samm, ja tagaajajate käed haarawad nad finni, finni igawesti — — —

Seal aga kadus korraga maa nende alt. Nad kukkusid alla sügawasse hauda, kus pehme liiw nad wastu wõttis. Rukkumine ei olnud neid aga mitte palju ehmatanud, sest surmahirmus ei wõigi enam ehmatust olla. Ega surm surmast suurem ole, ja hirmsamat ei wõinud ju enam midagi olla kui elusalt maetud saada. Pealegi märkas Wiida seltsiline warsti, et tagaajajad neist mööda ikka kaugemale jooksid.

— Taewale tänu, meie oleme päästetud! so-
fistas ta oma seltsilisele tase kõwa. Ole rahul, õeke, see liiwauk on meie päästjaks. Meie

ei ole mitte toore wäewõimu alla antud, meie üle walitseb kõrgem wägi, kes teeb kõik waenlaste nõud tühjaks. Seesama juhtumine on pannud hõõguma mu südamesse uut julgust, uut lootuse sädet. Usu, õe, mitte tigiduse kätte ei jää wõit, waid see on õiglase meele ja truud südame kroon. Oleme siin üsna wait ja puhkame, kuni juur kartus möödas, siis wõime ka teisi abitarwitajaid aidata; on aga meie tehad külmad, siis on korraga neli armurikast aritajat kätt kadunud. Hoiame neid nii kaua alles, kuni see meil korda läheb. Nad wõivad weel ilmas head teha, kui puhast inimlik süda juhib nende tegewust.

Wiida pigistas tummalt oma seltsilise kätt. Ta oli sügawast südamest liigutatud, sest ta tundis küll, mis wõõras piiga oli teinud ka tema eest. Aga rääkida ei saanud ta sõnagi. Oli ka liiga kardetaw, sest kui kergelt ei oleks neid wõidud kuulda ja üles leida nende warjukohta.

Mõlemad jäid wait. Sammud lähenesid kaugevalt. Korraga kuulsid nad mütsu ja selle peale tanguet kirumist. Warsti tuli ka teine hääl juurde.

— Kas sa leidsid midagi? küsis keegi.

— Keda paganat sa siin pimedas pead leidma? oli wastus nagu maa sees.

Lühike naer.

— Kus ja siis praegu oled?

— Ruffusin üle kaela kuhugi neetud liiwauku. Tont murdku kõikide liiwawedajate kaelad kahetorra. Siin võib õige inimene seljaluu katki murda.

Jälle oli kuulda naermist.

— Anna käsi, ma aitan su välja. Hop! Soo, nüüd oled eluga päästetud.

— Jah, aga puusaluud valutavad.

— Kas ja waatasid hoolega järele, wahest olid ka põgenejad seal augus? küsis teine naljastujul.

— Mine ikka, rumal, siis oletsid ka nende kaelaluud murtud.

— Aga wahest on nad ometi mõnda auku kuffunud ehk kawaluse pärast ise seal warju otsinud, arutas teine. Arusaamata on, kuhu nad jäänud? Mis ja sellest arwad, kui me hakkasime aukusid läbi otsima?

— Tühi waew! waidles aukufukkujä wastu. Minul ei ole enam lusti sisse kuffuda. Seeford läks weel ilma suurema õnnetuseta mööda. Kes teab, kuidas teine kord juhtub. Ehk kuidas tahad ja pimeadas ka üles leida need kohad?

— Noh, eks siis üles leia, kui jälle sisse kufud!

— Tänan selle eest, wastas fukkujä kibedalt. Sga mees hoidku kõigepealt oma nahka. Tütar-

lastele on juba sellest hirmust ka küllalt; tagasi tulla ei julge nad ometi terwel eluajalgi enam.

— Parema oleks ikka, kui mõistmise saagiga tagasi minna.

— Veel parem on aga, kui terve kaelaluuga tagasi läheme, seletas kutsuja.

— Kumbal saab ka kirikus peksa.

— Ah sina pead mind siis sellepärast rumalaks, et ma sisse kutsusin?

— Kus sa selle küüruga lähed? Ma pean sind just targaks, et sisse kutsusid ja ära ei murdnud kaelaluud ega löönud nina wiltu, pillas seltsimees.

— Sata ütskord oma edem lori, noomis kutsuja, muidu võin ma veel vihastada sinu üle. Sa minu viha tunneb terve tondilõps.

— Rõige paremini veel minu tiunurvad kõrwad, sõhmas seltsimees wähele. Aga näe, siin on mitmed augud näha, kas me ei waata neid järele?

— Tee seda, kui sul on lusti. Mina küll ühes ei tule.

Põgenejad kuulsid kõiki sõnu selgesti, kuulsid ka lähenemaid samme ja litsusid endid hästi ääre ligidale augu põhja, kuhu nii kerge ei olnud näha.

Maa wärises, liiwa kutsus ülewalt kaela, ot-sija seisis augu äärel, nad kuulasid hinge pidades. Müüd oli tulnud otjustaw filmapilt. Nägi

ta neid — olid nad kadunud, jõudis pimeduse waip neid weel otsija silma eest warjata — olid nad päästetud. Mida neiu keste südamed tundsid, seda ei wõi keegi hing aimata, kes ise ei ole kõitunud niisuguses surmahirmus elulootuse ja surmaktartuse wahel.

Wiimaks ometi läksid sammud kaugemale, ilma et oleks sündinud midagi iseäralist. Otsija ei olnud näinud peitjaid sügawasse augu põhja õõnsa ääre alla. Hirmus kiwi weeres nende südametelt, mis tuisusid peaaegu kuuldawalt, ja Wiida seltsiline tahtis rõõmu pärast päriselt waljusti hõisata. Kaske on seda rõõmu südames waitfelt warjul pidada, mis niisugusel filmapilgul inimlist rinda paneb maru wael lainetama.

Kui hääled juba olid jõudnud nii kaugemale, et neid weel waewalt wõis kuulda, tõusis Wiida seltsiline ettewaatlikult üles ja puudutas oma kaaslastele külge.

— Nüüd on aeg minna, ütles ta tasa. Rauem ei tohi me endid enam usaldada hea õnne ega selle liirwaangu warju peale. Ma kardan, et mure ei jää mitte rahule selle otsimisega, waid saadab oma mehed uuesti wälja. Koidu hakatus on juba käes ja päewawalges ei warja see auk meid ühegi pimedusejüngri filmade eest.

Osawalt kargas ta august wälja, ulatas Wiida käe ja aitas ka selle wälja.

Wäikfelt ruttasid nad mööda metsaalust edasi, kuni wiimaks jõudsid wäiksele teerajale, kus käimine — õigem ütelda jooksmine — oli palju lahedam.

Tüki maad olid nad juba ära käinud, koitki palmis taewa serwa kullakarwaliselt ja saatis oma õrna walguist üle metsade ja maade, kui ätisti kuulsid suurt jooksmise müdinat. Ruttu kargasid mõlemad teelt kõrwale puude warju. Teisel filmapilgul tormasid kaks suurt werekoera neist mööda. Mõni samm mööda jõudes hakkasid nad aga nuuskima, pöörsid tagasi tütarlaste sihis ja siis otse nende poole.

Küüd alles läksid mõlema põgeneja filmad lahti: koerad ajasid nende jälgi taga — munt oli nad neile järele saatnud. Ohmatuse karjatusega langes Wiida lähema puutüve najale. Kaks werejanulist tigatedat tondilosfis ahelas hoitud suurt koera seisid põlewail filmil tüdrukute ees. Hüpe, ja siis oleks nad maha tõmmatud ja teisel filmapilgul puruks kistud. Juba seadsid mõlemad endid hüppeks.

— Püha Maarja, palu mu waele hinge eest, õhtas Wiida hingeahastuses.

Enne aga kui kistja üles kargas ja Wiida kallale tormas, kargas teine piiga wahele, laskis enese Wiida najale ja kätatas waljusti:

— Pluto, Marri, mis teil on? Kas teie ei hääbene inimese kallale tikkuda?

Need sõnad tegid imet. Koerad kohmetasid, just nagu mõistaksid nad iga sõna, ja ei teinud midagi! Pealegi näitasid nad olevat väga rõõmsad, nagu saaksid nad kuu aja järele jälle lord oma kõige suurema sõbraga kokku.

Wiida ei tahtnud uskuda oma filmi, kui mõlemad murdjad heitsid ta seltsilise jalgade ette maha ja laskusid ta käsi ja jalgu. Kuidas oli see ometi võimalik?

Kui ta esimene ehmatus üle oli, küsis ta liigutatud häälel:

— Kelle koerad need on?

— Tondilosji koerad. Nad on lastud meie jalgile, et meid puruks tikkuda.

— Ja nüüd on nad kui lambad su jalgade ees! Kuidas on see võimalik?

— Et nad on sada korda mõislikumad ja kannavad paremat, õiglasemat südant rinnus kui need fihwtise mao südamega mehed, kes tahtsid meid huffa saata ja on saatnud juba palju teisi süüta hingesid hukatusesse.

— Mulle on see kõik suureks mõistatuseks, ma ei saa sinust sugugi aru, õhtas Wiida ja hakkas nutma. Ta ei suutnud oma pisaraid tagasi suruda, mis woolasid nii täiest südamest ja täiel mõõdul.